

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Netta Tapio

SAAMELAISTEN OIKEUDELLINEN ASEMA SUOMESSA

Liiketalous
2024

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Netta Tapio
Opinnäytetyön nimi	Saamelaisten oikeudellinen asema Suomessa
Vuosi	2024
Kieli	suomi
Sivumäärä	55
Ohjaaja	Marika Teirfolk-Naarmala

Tässä opinnäytetyössä tutkittiin saamelaisten oikeudellista asemaa Suomessa. Tähtöna oli selvittää, miten saamelaisten oikeudet on turvattu Suomen nykyisessä lainsäädännössä, miten saamelaisten oikeusasema on kehittynyt 1900–2000-luvuilla, mitä muutoksia lakiin saamelaiskäräjistä on esitetty ja miten mahdolliset muutokset vaikuttaisivat saamelaisten oikeudelliseen asemaan.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys pohjautui kirjallisuuteen, menneeseen sekä voimassa olevaan lainsäädäntöön, kansainvälisiin sopimuksiin, hallituksen esityksiin sekä muihin virallislähteisiin. Tutkimus toteutettiin oikeusdogmaattisena tutkimuksena, jossa käytettiin myös oikeushistoriallista tutkimusotetta. Tutkimusmenetelmänä oli laadullinen tutkimus. Laadullisen tutkimuksen tutkimustyypeistä valittiin tulkintahermeneutiikka, eli tekstianalyysi.

Tutkimustulosten perusteella voidaan sanoa, että vaikka saamelaisten oikeudellinen asema on kehittynyt vuosien saatossa, on lainsäädännössä ja sen toteutumisessa edelleen puutteita. Mikäli mahdolliset lakimuutokset tulisivat voimaan, olisi sillä saamelaisten itsemääräämisoikeuden kannalta myönteinen vaikutus. Muutosten myötä lainsäädäntö olisi myös yhtenäisempi kansainvälisten ihmisoikeussopimusten kanssa, ja tilanne todettujen ihmisoikeusloukkausten osalta saataisiin korjattua sekä ehkäistyä niiden mahdollinen syntyminen myös tulevaisuudessa.

ABSTRACT

Author	Netta Tapio
Title	The legal status of the Sámi in Finland
Year	2024
Language	Finnish
Pages	55
Name of Supervisor	Marika Teirfolk-Naarmala

This thesis researched the legal status of the Sámi people in Finland. The aim was to find out how the rights of the Sámi have been secured in the current Finnish legislation, how the legal status of the Sámi has developed in the 1900s and 2000s, and what amendments to the law on the Sámi Parliament have been proposed, and how any changes would affect the legal status of the Sámi.

The theoretical framework of the study was based on literature, past and current legislation, international agreements, government presentations and other official sources. The study was carried out as a legal dogmatic study, which also used a legal-historical research excerpt. The research method was qualitative research. Interpretation hermeneutics, i.e. textual analysis, was chosen from the research types of qualitative research.

Based on the research results, it can be said that although the legal status of the Sámi has developed over the years, there are still shortcomings in the legislation and its implementation. If possible legal changes come into force, it would have a positive effect on the Sami people's right to self-determination. With the changes, the legislation would also be more consistent with international human rights conventions, and the situation regarding the human rights violations found would be remedied and prevented from their possible emergence in the future.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	7
1.1	Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen rajaus	8
1.2	Tutkimusmenetelmät ja tutkimusmenetelmät.....	8
1.3	Aineistonkeruumenetelmät.....	10
1.4	Aiemmat tutkimukset	10
1.5	Tutkimuksen rakenne	12
2	SAAMELAISTEN ASEMA SUOMESSA.....	13
2.1	Saamelaisuuden määritelmä lainsäädännössä.....	14
2.2	Saamelaisten oikeusaseman kehitys 1900-luvulla	14
2.3	Saamelaisten oikeusaseman kehitys 2000-luvulla	16
3	SUOMEN LAINSÄÄDÄNTÖ JA KANSAINVÄLISET SOPIMUKSET	20
3.1	Suomen perustuslaki.....	21
3.2	Saamen kielilaki.....	22
3.2.1	Saamenkieliset julkiset palvelut.....	24
3.2.2	Kielellisten oikeuksien toteutuminen ja valvonta.....	24
3.3	Saamelaisten kotiseutualuetta koskeva lainsäädäntö.....	26
3.4	Kansainväliset sopimukset ja julistukset.....	30
4	SAAMELAISKÄRÄJÄT	34
4.1	Saamelaiskäräjälain uudistaminen	35
4.2	Hallituksen esitys saamelaiskäräjälain muuttamisesta	36
4.3	Saamelaiskäräjälain muutosten vaikutukset	38
5	JOHTOPÄÄTÖKSET	40
5.1	Tutkimustulokset	40
5.2	Jatkotutkimusehdotukset	45
5.3	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	45
5.4	Pohdinta.....	46

LÄHTEET	48
---------------	----

KUVIOLUETTELO

Kuvio 1. Saamelaisten kotiseutualueet. Saamelaiskäräjät, 2024a.	13
Kuvio 2. Saamelaisten oikeusaseman kehitys 1900-luvulla.	16
Kuvio 3. Saamelaisten oikeusaseman kehitys 2000-luvulla.	19
Kuvio 4. Saamelaisten kotiseutualuetta koskevaa lainsäädäntöä.	30
Kuvio 5. Saamelaisten oikeuksia turvaavia kansainvälisiä sopimuksia ja julistuksia.	33

1 JOHDANTO

Saamelaiset ovat Suomen, Ruotsin, Norjan ja Venäjän alkuperäiskansaa, ja he ovat Euroopan unionin ainoa alkuperäiskansa. Saamenmaa, eli *Sápmi*, ulottuu Norjan ja Ruotsin keskiosiin, pohjoisimpaan Suomeen ja Kuolan niemimaan kärkeen. (Daher, Hannikainen, Heikinheimo 2012, 34.) Suomessa saamelaisia asuu noin 10 000 ja heidän asemansa alkuperäiskansana on vahvistettu Suomen perustuslaissa vuonna 1995 (Saamelaiset Suomessa 2008).

Alkuperäiskansalaisuuden määritelmä perustuu kansainvälisen työjärjestön ILO:n (englanniksi *International Labour Organisation*) yleissopimukseen numero 169, joka koskee itsenäisten maiden alkuperäis- ja heimokansojen oikeuksia (Saamelaiset Suomessa 2024.) Sopimuksen mukaan alkuperäiskansoina pidetään väestöä, joka maan valloituksen, asuttamisen tai nykyisten valtionrajojen muodostumisen aikaan asui maassa tai sillä maantieteellisellä alueella, johon maa kuuluu. Lisäksi alkuperäiskansan on täytynyt oikeudellisesta asemastaan riippumatta säilyttää kokonaan tai osittain omat sosiaaliset, taloudelliset, kulttuuriset ja poliittiset instituutionsa. (Yleissopimus nro 169 1989, 1. artikla.)

Alkuperäiskansana saamelaisilla on oikeus ylläpitää ja kehittää kieltään ja kulttuuriaan sekä siihen kuuluvia perinteisiä elinkeinojaan. Vuodesta 1996 lähtien saamelaisilla on myös ollut kotiseutualueellaan perustuslain mukainen kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto. Saamelaiset valitsevat vaaleilla parlamentin, Saamelaiskäräjät, jotka hoitavat itsehallintoon kuuluvia tehtäviä. (Saamelaiskäräjät 2024a.)

Saamelaiskäräjistä säädetään erikseen lailla. Lain säännökset ovat kuitenkin osittain vanhentuneita ja säännösten toimivuudessa on havaittu ongelmia. Tästä syystä Eduskunnalle on annettu hallituksen esitys (HE 100/2023 vp), jossa esitellään muutettavaksi saamelaiskäräjälakia sekä rikoslain 40 luvun 11 §:ää. Esitys lain muuttamisesta pohjautuu Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuskomitean 1.2.2019 julkaisemiin ratkaisuihin saamelaiskäräjien vaaliluetteloon hyväksymistä

koskevista asioissa. Lakimuutosten tavoitteena on parantaa ja suojella saamelais-ten itsemääräämisoikeuden toteutumista sekä parantaa heidän kieltään ja kulttuuriaan koskevan itsehallinnon ja saamelaiskäräjien toimintaedellytyksiä. (HE 100/2023 vp, 1–5.)

1.1 Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen rajaus

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on tutkia saamelaisten oikeudellista asemaa Suomessa. Tutkimuskysymykset opinnäytetyössä ovat:

- Miten saamelaisten oikeudet on turvattu Suomen nykyisessä lainsäädännössä ja kansainvälisissä sopimuksissa?
- Miten saamelaisten oikeusasema on kehittynyt 1900–2000 luvuilla?
- Mitä muutoksia lakiin saamelaiskäräjistä on esitetty?
- Miten mahdolliset lakimuutokset muuttaisivat saamelaisten oikeudellista asemaa?

1.2 Tutkimusmenetelmät ja tutkimusmetodit

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmänä on laadullinen, eli kvalitatiivinen tutkimus. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkija asettaa kysymyksiä ja tulkitsee asioita valitsemastaan näkökulmasta ja sillä ymmärryksellä, joka hänellä on. Kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen ja tutkittavaa kohdetta pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Todellisuuden katsotaan olevan moninainen, mutta sitä ei kuitenkaan voida pirstoa osiin. Kvalitatiivisen tutkimuksen lajeja on useita ja tässä tutkimuksessa niistä käytetään tulkintahermeneutiikkaa, eli tekstianalyysiä. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2009, 160–162.) Tekstianalyysi on lähtökohtana oikeusnormia tutkittaessa ja äärimuodossaan se on silloin, kun joudutaan antamaan merkityssisältö tulkinnanvaraisille sanoille, joita lakitekstissä esiintyy. Esimerkiksi *sopiva*-sana voi olla oikeusnormissa esitettävä moniselitteinen ilmaisu, jonka sisältö voidaan pyrkiä selventämään tulkinnalla. Ensin tulkitsija selvittää kaikki mahdolliset tarkoitteet, eli tulkinnat, ja sen

jälkeen hän valitsee niistä yhden, jonka puolesta tai jota vastaan hän pyrkii esittämään perusteluja. Perustelut voivat olla oikeusjärjestykseen liittyvistä systemaattisista näkökohdista, kuten oikeussäännön tarkoitus, tai muista (esimerkiksi reaalista) näkökohdista, kuten kohtuudesta tai oikeudenmukaisuudesta. Tulkittaessa oikeusnormia, joudutaan usein apuna käyttämään muitakin oikeuslähteitä, kuten tuomioistuinratkaisuja tai lainvalmisteluasiakirjoja. (Husa, Mutanen & Pohjolainen 2001, 16.)

Tutkimus toteutetaan oikeusdogmaattisena eli lainopillisena tutkimuksena. Lainopillisen tutkimuksen keskeisimpänä tavoitteena on selvittää, mikä on käsiteltävänä olevan oikeusongelman sen hetken voimassa olevan oikeuden sisältö. Lainopillinen tutkimus tulkitsee voimassa olevaa oikeutta ja pyrkii antamaan vastauksen, miten tilanteessa tulisi toimia sen hetken voimassa olevan oikeuden mukaan. Toinen lainopillisen tutkimuksen keskeinen tehtävä on oikeusjärjestyksen systematisointi, eli voimassa olevan oikeuden jäsentäminen. Systematisoinnilla pyritään luomaan oikeudellinen käsitejärjestelmä, jonka avulla oikeutta tulkitaan. Systematisointi helpottaa oikeusjärjestelmän sisällön tutkijaa löytämään hänen etsimiään säännöksiä sekä auttaa hahmottamaan kokonaiskuvaa oikeudellisista järjestelyistä ja niiden välisistä keskinäisuuhteista. (Husa ym. 2001, 13–14, 18.)

Tutkimuksessa sovelletaan myös oikeushistoriallista tutkimusotetta tutkimalla lainsäädännön kehitystä 1900–2000-luvuilla. Oikeushistoria tutkii historiantutkimuksen menetelmien avulla oikeusnormien tai oikeusajattelun kehitystä. Yhteiskunnallisen kehityksen ohella oikeushistoriassa pyritään ottamaan huomioon myös paikalliset erityisolot, kuten esimerkiksi kulttuuri. Oikeushistoria voi tutkia oikeudellisia sääntöjä tai oikeudellista ajattelua, jota ei ole sellaisenaan enää olemassa, tai se voi tutkia kehitystä, joka on johtanut joidenkin tiettyjen voimassa olevien oikeudellisten säännösten syntyyn. Oikeustieteellisessä tutkimuksessa on hyvä huomioida aikaulottuvuus, sillä oikeusjärjestyksen nykyisyys on helpompi hahmottaa, kun ymmärtää sen menneisyyden. (Husa ym. 2001, 14.)

1.3 Aineistonkeruumenetelmät

Tieteellisen kirjoituksen tulee perustua useaan eri lähteeseen ja lähdekritiikki on ehdottoman tärkeää, sillä kaikki kirjoitettu tai painettu teksti ei välttämättä sellaisenaan ole ”oikeaa” tai ”hyväksyttävää” tekstiä. Lähteitä valittaessa on myös hyvä keskittyä olennaiseen ja valita asiaan kuuluvaa aineistoa. Kirjoituksessa tulee myös pyrkiä käyttämään primäärlähteitä, eli alkuperäisiä lähteitä. Sekundäärlähteiden käyttö ei ole kiellettyä, mutta sitä tulisi välttää. (Husa ym. 2001, 21–22.)

Tutkimuksessa aineistoa on kerätty kirjallisuudesta, menneestä sekä ajantasaisesta lainsäädännöstä, kansainvälisistä sopimuksista, hallituksen esityksistä sekä muista sähköisistä virallislähteistä.

1.4 Aiemmat tutkimukset

Guttorm on väitöskirjassaan (2018) ”Saamelaisten itsehallinto Suomessa - dynaaminen vai staattinen? : Tutkimus perustuslaissa turvattun saamelaisten itsehallinnon kehittymisestä lainsäädännössä vuosina 1996–2015” tutkinut saamelaisille alkuperäiskansana perustuslaissakin turvattua saamen kieltä ja kulttuuria koskevan itsehallinnon toteutumista lainsäädännössä. Hänen tutkimuksensa tavoitteena oli saada kokonaiskuva siitä, miten ja missä laajuudessa eri säädöksiä on parannettu liittyen vuonna 1995 perustuslakiin lisättyyn säädökseen koskien saamelaisten itsehallintoa. Hän tarkasteli tutkimuksessaan aikajaksolla 1996–2015 säädettyjä tai voimaan tulleita lakeja. (Guttorm 2018, 6.) Tutkimuksessa todettiin, että saamelaisten itsehallintoa kohdellaan lähinnä staattisena järjestelmänä, eikä saamelaisille ole turvattu riittäviä oikeudellisia keinoja itsehallintonsa kehittämiseen lainsäädännössä (Guttorm 2018,392).

Osana valtioneuvoston vuoden 2016 selvitys- ja tutkimussuunnitelman toimeenpanoa ovat Heinämäki, Allard, Kirchner, Xanthaki, Valkonen, Mörkenstam, Bankes, Ruru, Gilbert, Selle, Simpson ja Olsén tehneet tutkimuksen ”Saamelaisten oikeuksien toteutuminen: kansainvälinen oikeusvertaileva tutkimus” vuonna 2017.

Tutkimuksessa on tarkasteltu kansainvälisen oikeuden näkökulmasta saamelais-ten oikeusasemaa Suomessa sekä siihen liittyviä ehdotuksia. Lisäksi tutkimuksessa on tarkasteltu saamelaismääritelmää kansainvälisen oikeuden ja korkeimman hallinto-oikeuden tapauskäytäntöjen valossa sekä alkuperäiskansojen kansainvälisoi-keudellisen aseman ja oikeuksien kehitystä. (Heinämäki, Allard, Kirchner, Xanthaki, Valkonen, Mörkenstam, Bankes, Ruru, Gilbert, Selle, Simpson ja Olsén 2017, 2.) Yhteenvedona tutkimuksessa todetaan, 1990-luvulle asti ymmärrys saamelaisuudesta ja saamen kansaan tai saamelaiseen etniseen ryhmään kuulumisesta on ollut jokseenkin problematisoitumaton. Valtiolla on kuitenkin viimeisen 70 vuoden aikana ollut hyviä pyrkimyksiä parantaa saamelais-ten asemaa. Saamelaiset ovat myös itse olleet aktiivisesti nostamassa saamelaisuuden yhteiskunnal-liseksi kysymykseksi sekä rakentaneet saamelaista itsehallintoa yhdessä valtion kanssa. Vaikka 1990 saamelaislakiehdotuksen tarkoituksena oli parantaa saame-laisten sekä muiden saamelaisten kotiseutualueella asuvien luontaiselinkeinojen harjoittajien asemaa, ovat maa- ja elinkeino-oikeuksien vaatimukset ja etnisen ny-kysaamelaisuuden yhdistäminen historiallisiin maankäyttöoikeuksiin olleet keskei-nen syy saamelaislakien vastustukselle, saamelais- ja verolappalaisjuurten sekä saamelais- ja lappalaisidentiteettien merkityksen kasvulle. Tutkimuksessa tode-taan, että Suomessa tulisi pohtia, millä tavalla ja millaisten arvovalintojen kautta saamelaisten kielellinen ja kulttuurinen tasa-arvo voidaan parhaiten turvata. (Hei-nämäki ym. 2017, 213–214.)

Huttu on pro gradu -tutkielmassaan vuonna 2013 tehnyt oikeusvertailevan tutki-muksen saamelaisten oikeudellisesta asemasta Suomessa ja Venäjällä. Hänen tut-kimuksensa tavoitteena oli selvittää, mitä saamelaisiin kohdistuvaa lainsäädäntöä Suomessa ja Venäjällä on sekä mitä yhtäläisyyksiä tai eroavaisuuksia maiden saa-melaislainsäädännöstä löytyy. Huttu tarkasteli myös tutkimuksessaan millaisen pohjan maiden valtiosäännöt muodostavat saamelaislainsäädännölle sekä millai-set Suomen ja Venäjän perustuslait ovat saamelaisten näkökulmasta katsottuna. (Huttu 2013, 10.) Tutkimuksen johtopäätöksissä todetaan, että Suomen ja Venäjän saamelaisten välillä on eroja. Merkittävin ero on, että Suomessa saamelaiset ovat

ainoa alkuperäiskansa, mutta Venäjällä he ovat yksi vähälukuinen alkuperäiskansa muiden joukossa. Tämä näkyy valtioiden lainsäädännössä muun muassa niin, että Suomessa saamelaiset ovat huomioitu omana ryhmänään, kun taas Venäjällä puhutaan yleisimmin vähälukuisista alkuperäiskansoista tai vähemmistökansoista. (Huttu 2013, 63.)

1.5 Tutkimuksen rakenne

Tutkimuksen rakenne koostuu johdannosta, kolmesta teorialuvusta sekä johtopäätöksistä. Johdannossa käydään läpi aiheen taustaa, määritellään tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset, kerrotaan tutkimusmenetelmät, tutkimusmetodit sekä aiemmat tutkimukset.

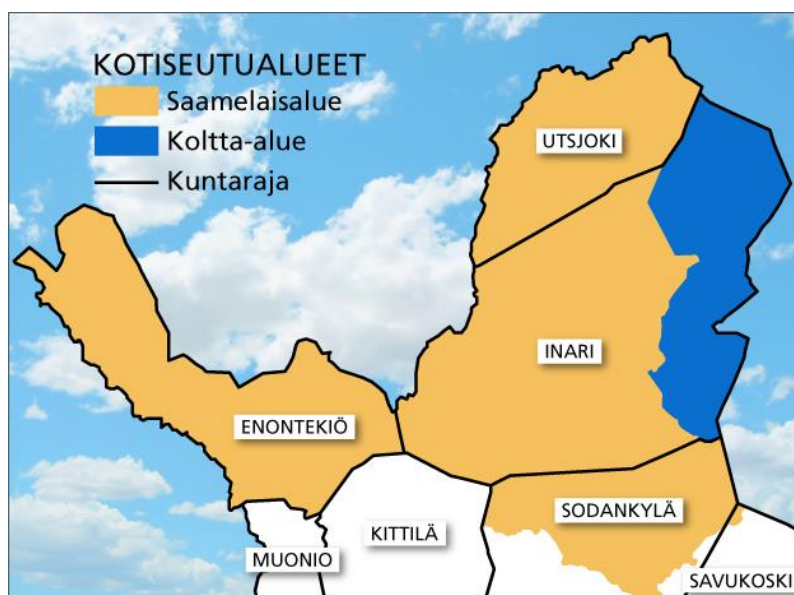
Teorialuvuissa käydään läpi saamelaisten asema Suomessa ja miten saamelaisten oikeusasema on Suomessa kehittynyt 1900–2000-luvuilla (luku 2), Suomen lainsäädäntö ja kansainväliset sopimukset (luku 3) ja Saamelaiskäräjät sekä hallituksen esitys saamelaiskäräjälain uudistamisesta sekä uudistuksen vaikutuksista (luku 4).

Johtopäätökset ja tutkimustulokset kerrotaan tutkimuksen viimeisessä luvussa (luku 5). Lisäksi kappaleessa arvioidaan tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus, kerrotaan jatkotutkimusehdotukset ja pohditaan kriittisesti koko opinnäytetyöprosessia.

2 SAAMELAISTEN ASEMA SUOMESSA

Tutkimuksen toisessa luvussa käsitellään saamelaisten asemaa Suomessa ja miten heidän asemansa on kehittynyt historian saatossa. Kun valtioiden rajat tulivat voimaan 1800-luvulla, jakoutuivat saamenkansalaiset eri valtioiden alueille. Vaikka rajojen luominen nähtiin keskeiseksi yhtenäisen kansan edellytykseksi, oli sillä saamelaisten kannalta päinvastainen vaikutus. Rajojen luominen hajotti saamenkansalaiset osiin, jotka eivät vastaa saamelaiskulttuurin historiallisia rajoja. (Lehtola 2000, 186.)

Alkuperäiskansana saamelaiset muodostavat kielellisen ja kulttuurillisen vähemmistön. Kuten aikaisemmin jo todettiin, asuu heitä Suomessa tällä hetkellä noin 10 000, joista yli 60 prosenttia asuu kotiseutualueensa ulkopuolella. Saamelaisten kotiseutualue (Kuvio 1) käsittää Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kunnat sekä Sodankylän kunnassa sijaitsevan Lapin paliskunnan alueen. (Saamelaiskäräjät 2024a.) Suomessa puhutaan kolmea eri saamen kieltä, jotka ovat pohjoissaame, inarinsaame ja koltansaame. Nämä kaikki ovat uhanalaisia kieliä, mutta erityisesti inarinsaame ja koltansaame ovat vaarassa hävitä. (Opetushallitus 2024.)

Kuvio 1. Saamelaisten kotiseutualueet. Saamelaiskäräjät, 2024a.

2.1 Saamelaisuuden määritelmä lainsäädännössä

Laissa saamelaiskäräjistä (974/1995) saamelainen määritellään 3 §:ssä seuraavasti:

”Saamelaisella tarkoitetaan tässä laissa henkilöä, joka pitää itseään saamelaisena, edellyttäen:

- 1) että hän itse tai ainakin yksi hänen vanhemmistaan tai isovanhemmistaan on oppinut saamen kielen ensimmäisenä kielenään; tai
- 2) että hän on sellaisen henkilön jälkeläinen, joka on merkitty tunturi-, metsä- tai kalastajalappalaiseksi maa-, veronkanto- tai henkikirjassa; taikka
- 3) että ainakin yksi hänen vanhemmistaan on merkitty tai olisi voitu merkitä äänioikeutetuksi saamelaisvaltuuskunnan tai saamelaiskäräjien vaaleissa.”

Saamelainen on historiallinen nimitys, jota saamelaiset ovat itse käyttäneet itsestään. Ulkopuolisten käyttämää nimitystä ”lappalainen” käytettiin saamelaisista 1960-luvulle asti, jolloin käsitettä alettiin pitää loukkaavana ja saamelaisten oma nimitys ”saamelainen” otettiin käyttöön. (Lehtola 2015a, 270–271.) Lappalainen-termiä käytettiin 1600-luvulta alkaen viranomaisten maa-, vero- ja henkikirjoissa, kun puhuttiin lappalaiselinkeinojen, kuten esimerkiksi poronhoidon tai kalastuksen harjoittajista. Näin ollen kaikki lappalaisiksi merkityt henkilöt eivät olleet etnisiä saamelaisia, sillä joukossa oli muitakin kuin saamelaisia. (Lehtola 2015a, 270–271; Oktavuohta 2024a.)

2.2 Saamelaisten oikeusaseman kehitys 1900-luvulla

Norjassa ja Ruotsissa saamelaisten kansallinen herääminen alkoi 1800-luvulla, jolloin myös ensimmäiset saamelaisyhdistykset ja sanomalehdet syntyivät (Saamelaiset Suomessa 2008, 5). Norjan Trondheimissa järjestettiin 6.2.1917 ensimmäinen pohjoismainen saamelaiskokous, jonka tarkoituksena oli keskustella saamelaisten elinmahdollisuuksista sekä ottaa kantaa saamelaisia koskeviin kysymyksiin. Kokouksen koollekutsujana oli Elsa Laula Renberg, joka toimi saamelaisnaisjärjestö *Brurskanken samisk kvindeforening* johdossa. (Saamelaiskäräjät 2024a.)

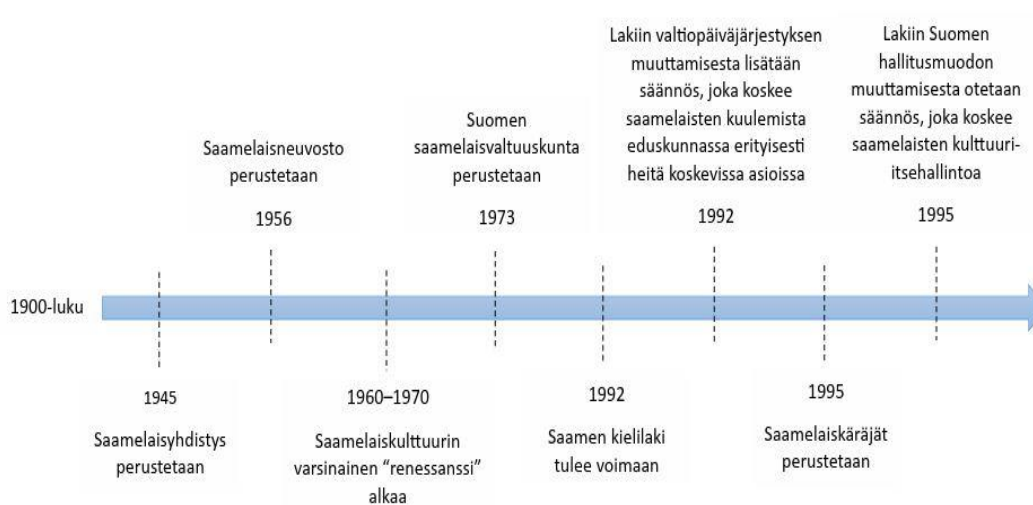
1900-luvun puolivälissä kansalaistoiminta lisääntyi ja myös Suomessa saamelaiset aktivoituivat evakkomatallaan vuonna 1945 perustaessaan *Samii Litton*, eli Saamelaiden yhdistyksen (Yhteisjärjestelmä, 2024; Lehtola, 2015, 80.) Saamelaisyhdistys oli ensimmäinen yhdistys, joka oli syntynyt saamelaisten oman aktiivisuuden pohjalta (Lehtola 2012, 422). Järjestön perustamisella on katsottu olevan syvällinen merkitys saamelaisten yhteisöllisyydelle (Pääkkönen 2008, 155). Myös vuonna 1956 perustettu pohjoismainen Saamelaisneuvosto on alkuperäiskansajärjestö, joka on perustamisestaan asti pyrkinyt edistämään saamelaisten oikeuksia ja etuja kaikissa niissä maissa, joissa saamelaiset asuvat (Saamelaisneuvosto 2024). Saamelaisneuvosto on edelleen toiminnassa ja sen tehtävänä on toimia eri maiden saamelaisten ja saamelaisjärjestöjen yhteistyöelimenä (Lehtola 2015b, 132).

Vaikka muun muassa järjestöjä oli perustettu jo aikaisemmin, katsotaan 1960-luvun olevan kuitenkin aikaa, jolloin saamelaiskulttuurin varsinainen ”renessanssi” alkoi. Tuolloin uusi saamelaispolitiikka alkoi muotoutua ja saamenkieliset tiedotusvälineet, kirjallisuus, teatteri, koulutus sekä tutkimus olivat nousussa. (Saamelaiset Suomessa 2008, 5.) Saamelaiskonferenssien julkilausumat ovat korostaneet, että renessanssin myötä rajoja ylittävä yhteistyö ja -henki ovat nousseet saamelaispolitiikan kulmakiveksi (Lehtola 2000, 185). 1970-luvulla myös saamelaiset nuoret alkoivat tiedostaa saamelaisen perintönsä ja he alkoivat kamppailla sen puolesta (Lehtola 2015b, 9). Nuoret saamelaiset nostivat esiin myös yhteiskunnallisia kysymyksiä, kuten maa- ja vesioikeudet (Lehtola 2015a, 33–34).

1900-luvulla saamelaiset saivat kaikissa Pohjoismaissa oman edustuselimensä, eli saamelaiskäräjät. Suomessa saamelaisvaltuuskunta (*Sámi Parlamenta*) perustettiin vuonna 1973. Saamelaisvaltuuskunnan tavoitteena oli edistää saamelaisten taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oloja sekä valvoa saamelaisten oikeuksien toteutumista. (Lehtola 2015b, 129.) Asetus saamelaisvaltuuskunnasta oli historiallinen, sillä tällöin Suomen valtio tunnusti saamelaiset virallisesti ensimmäisen kerran (Lehtola 2015b, 116–117). Saamelaisvaltuuskunnan tilalle perustettiin vuonna

1995 saamelaiskäräjät, eli *Sámediggi*, joka toimii yhä edelleen saamelaisten itsehallintoelimenä (Lehtola 2015b, 129).

Saamelaisia koskevat kysymykset olivat lainsäädäntötyössä esillä Suomessa 1990-luvulla. Jo tuolloin työministeriöllä oli ollut valmisteltavana esitys ILO:n yleissopimuksen nro 169 ratifioinnista, mutta edellytyksiä ratifiointiin ei tuolloin katsottu olevan. Vuonna 1991 valmisteltiin oikeusministeriössä laki saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa (516/1991). Lain voimaantulo vuonna 1992 merkitsi sitä, että saamen kieli sai virallisen aseman. (Kokko 2010, 93; Lehtola 2015a, 23.) Samana vuonna lakiin valtiopäiväjärjestyksen muuttamisesta lisättiin säännös (1079/1991), joka koskee saamelaisten kuulemista eduskunnassa erityisesti heitä koskevissa asioissa. Vuonna 1995 uudistettiin myös Suomen perusoikeuksia ja tällöin lakiin Suomen hallitusmuodon muuttamisesta otettiin säännös (973/1995), joka koski saamelaisten kulttuuri-itsehallintoa. (Kokko 2010, 93.)

Kuvio 2. Saamelaisten oikeusaseman kehitys 1900-luvulla.

2.3 Saamelaisten oikeusaseman kehitys 2000-luvulla

Pääministeri Paavo Lipposen ensimmäisen hallituksen hallitusohjelmaan kuului *perustuslaki 2000*-hanke, jonka mukaisesti Suomelle ryhdyttiin laatimaan uutta perustuslakia. Maaliskuussa vuonna 2000 voimaan tulleessa uudistetussa Suomen

perustuslaissa (731/1999) mainittiin saamelaiset alkuperäiskansana. Uutta lakia valmisteltaessa perusoikeuksien sisältöä ei enää muokattu, vaan lähinnä tehtiin joitakin lakitekniisiä muutoksia. (Kokko 2010, 93–94; Oktavuohta 2024b.)

Maaliskuun 2.päivänä vuonna 2000 perustettiin Saamelainen parlamentaarinen neuvosto (SPN), joka on Suomen, Norjan ja Ruotsin saamelaiskäräjien välinen parlamentaarinen yhteistyöelin. Venäjän saamelaiskäräjät osallistuvat yhteistyöhön toimien tarkkailijoina SPN:ssä. Tehtävänä SPN:llä on edistää saamelaiskäräjien välistä yhteistyötä ja käsitellä asioita, jotka koskevat saamelaisia kansana tai saamelaisia useammassa eri maassa. (Saamelaiskäräjät 2024h.) Samana vuonna SPN:n alaisuuteen perustettiin myös nuorisoneuvosto, jossa on jäseniä Suomesta, Ruotsista ja Norjasta. Myös Venäjän saamelaisnuoret tekevät yhteistyötä nuorisoneuvoston kanssa. Nuorisoneuvosto tarkoituksena on edistää saamelaisnuorten osallisuutta ja vaikutusvaltaa sekä lisätä kansainvälistä yhteistyötä. (Nuorisoneuvosto 2024.)

Vuoden 2004 alussa Suomessa tuli voimaan uusi saamen kielilaki (1086/2003). Saamen kielilain 34 §:n ensimmäisen momentin mukaisesti kumottiin saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa annettu laki (516/1991) siihen myöhemmin tehdyine muutoksineen. Uudistetun saamen kielilain tarkoituksena oli turvata perustuslaissa säädetty saamelaisten oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan (Kokko 2010, 106).

Vuonna 2004 saamelaisten kansallispäivä merkittiin suomalaiseen kalenteriin. Saamelaisten kansallispäivää vietetään helmikuun 6. päivänä neljän valtakunnan alueella. Kansallispäivästä päätettiin vuonna 1992, mutta sen juuret juontavat jo vuoteen 1917, jolloin ensimmäinen pohjoismainen saamelaiskokous järjestettiin Norjan Trondheimissa. (Oktavuohta 2024c.)

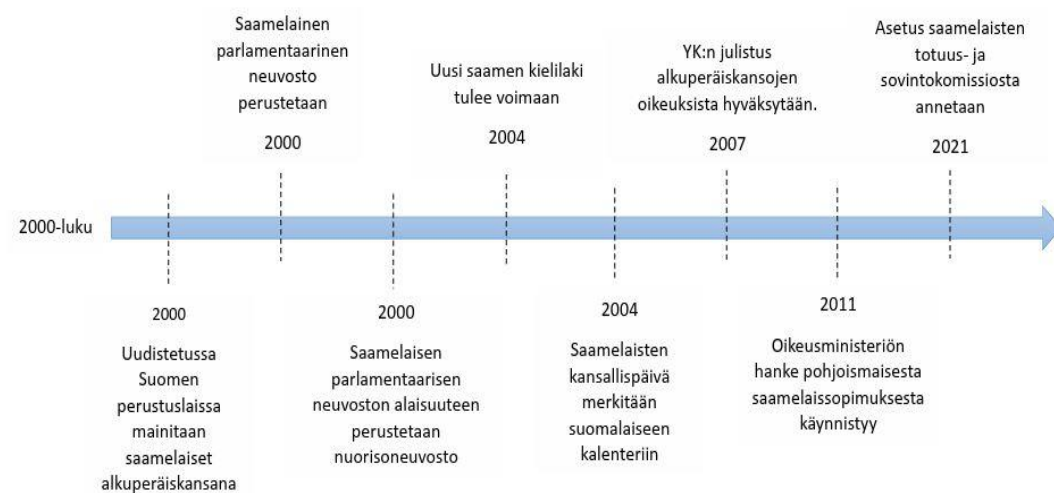
Yhdistyneiden kansakuntien (YK) julistus alkuperäiskansojen oikeuksista hyväksyttiin vuonna 2007 YK:n yleiskokouksessa 143 jäsenvaltion tuella ja myös Suomi on allekirjoittanut sopimuksen. Suomi sitoutui julistuksen toimeenpanoon vuonna

2014, mutta toimeenpano ohjelmaa ei ole vielä tehty. Julistus alkuperäiskansojen oikeuksista suojelee ja edistää alkuperäiskansojen sekä niihin kuuluvien yksilöiden oikeuksia nauttia täysimääräisesti sekä ihmisoikeuksista että perusvapauksista. Julistus tunnustaa myös alkuperäiskansojen itsemääräämisoikeuden ja korostaa heidän oikeuttansa kulttuurin, perinteiden, historian ja pyrkimysten arvostukseen ja moninaisuuteen. (Suomen YK-liitto 2012, 10–11; Saamelaiskäräjät 2023.)

Oikeusministeriön hanke pohjoismaisesta saamelaissopimuksesta (OM025:00/2017) on ollut työn alla vuodesta 2011 alkaen. Tavoitteena hankkeella on luoda Suomen, Norjan ja Ruotsin välinen saamelaissopimus yhteistyössä näiden valtioiden saamelaiskäräjien kanssa. Sopimuksella pyritään yhtenäistämään sopimusvaltioiden saamelaisia koskevaa sääntelyä. Tarkoituksena on vahvistaa saamelaisten oikeuksia siten, että he voivat säilyttää, harjoittaa ja kehittää kulttuuriaan, kieliään ja yhteiskuntaelämäänsä niin, että valtionrajat häiritsevät tätä mahdollisimman vähän. Neuvotteluiden pohjana on toiminut asiantuntijatyöryhmän vuonna 2005 tekemä sopimusluonnos. Sopimusteksti on parafoitu tammi-kuussa 2017, mutta sopimuksen tulkinnasta koskevasta asiakirjasta on vielä keskusteltu, eikä yhteisymmärrykseen ole vielä päästy. (Oikeusministeriö 2017.)

28. lokakuuta 2021 valtioneuvosto antoi yhteistyössä Saamelaiskäräjien ja Kolttien kyläkokouksen kanssa asetuksen saamelaisten totuus- ja sovintokomissiosta. Komission tarkoituksena on tutkia historiallista ja nykyistä syrjintää sekä oikeuksien loukkauksia ja selvittää, miten nämä vaikuttavat saamelaisiin. Tämän pohjalta komission tulee ehdottaa, miten yhteyttä saamelaisten ja Suomen valtion välillä voitaisiin edistää. Prosessin pyrkimyksenä on myös lisätä tietoutta saamelaisista Suomen alkuperäiskansana. Tarkoituksena on myös, että prosessin tuloksena Suomen valtio yhdessä Saamelaiskäräjien, Kolttien kyläkokouksen ja muiden saamelaistojen kanssa vahvistaisi saamelaisten oikeuksien toteutumista Suomessa. Komission tulee laatia työstään raportti, joka tulee luovuttaa valtioneuvostolle, Saamelaiskäräjille ja Kolttien kyläkokoukselle. (Valtioneuvoston kanslia 2021.) Alunperin raportti tuli jättää 20. marraskuuta 2023 mennessä, mutta 23. marraskuuta

2023 pidetyssä istunnossa valtioneuvosto päätti jatkaa totuus- ja sovintokomission työtä pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelman mukaisesti 31. joulukuuta 2025 asti. Uusi määräpäivä raportin luovutukselle on 30.11.2025. (Valtioneuvoston kanslia 2023.)

Kuvio 3. Saamelaisten oikeusaseman kehitys 2000-luvulla.

3 SUOMEN LAINSÄÄDÄNTÖ JA KANSAINVÄLISET SOPIMUKSET

Kolmannessa luvussa käsitellään saamelaisten oikeuksia Suomen nykyisessä lainsäädännössä sekä kansainvälisissä sopimuksissa. Saamelaisista ja saamelaiskäräjistä löytyy mainintoja yhteensä 122 eri laista ja asetuksista (Saamelaiskäräjät 2024b). Tässä luvussa käydään kuitenkin läpi niistä vain keskeisimmät, joissa saamelaisten oikeudet mainitaan joko suoraan tai välillisesti.

Perus- ja ihmisoikeudet ovat perustavanlaatuisia ja ne kuuluvat yhdenvertaisesti kaikille ihmisille. Perusoikeudet ovat säädettyinä Suomen perustuslaissa (731/1999). Kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa, kuten esimerkiksi Euroopan ihmisoikeussopimuksessa, on puolestaan säädetty ihmisoikeuksista. Perustuslain 22 §:n mukaisesti, tulee julkisen vallan turvata näiden perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. (Oikeusministeriö 2024a.)

Yksi perusoikeuksistaamme Suomessa on yhdenvertaisuus. Perustuslain 2 luvun 6 §:n ensimmäisen ja toisen momentin mukaisesti, jokainen ihminen on yhdenvertainen lain edessä, eikä ketään saa asettaa ilman hyväksyttävää perustetta eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Toinen laki, jonka tarkoituksena on edistää yhdenvertaisuutta, ehkäistä syrjintää ja tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeusturvaa, on yhdenvertaisuuslaki (1325/2014). Lain 3 luvun 8 §:n mukaisesti ketään ei saa syrjiä muun muassa alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon tai vakaumuksen vuoksi. Yhdenvertaisuuden edistämistä ja syrjintää ehkäisevää työtä Suomessa tekee yhdenvertaisuusvaltuutettu. Yhdenvertaisuusvaltuutettu on itsenäinen ja riippumaton viranomainen, jonka valtioneuvosto nimittää tehtävänsä enintään viideksi vuodeksi kerrallaan. Yhdenvertaisuusvaltuutettu tukee myös esimerkiksi saamelaisten itsemääräämisoikeuden toteutumista. (Yhdenvertaisuusvaltuutettu 2024a.)

3.1 Suomen perustuslaki

Vuonna 1995 otettiin Suomen hallitusmuotoon (1919/94) säännökset koskien saamelaiden perusoikeuksia alkuperäiskansana ja heidän kulttuuri-itsehallintoon. Nämä säännökset siirrettiin muuttumattomina uudistettuun Suomen perustuslakiin, joka tuli voimaan vuonna 2000. (Kokko, 2010, 18.) Saamelaiden tunnustaminen alkuperäiskansaksi Suomen perustuslaissa liittyy laissa olevat saamelaisia koskevat säännökset suoraan kansainväliseen oikeuteen koskien alkuperäiskansojen itsemääräämisoikeutta. Tähän alkuperäiskansojen itsemääräämisoikeuteen peilaten perustuslain säännöksiä ja niihin liittyvää lainsäädäntöä on tulkittava, sovellettava ja kehitettävä. (Heinämäki 2021, 10.)

Kuten edellä jo mainittiin, ovat perusoikeudet kirjattu jokaisen ihmisen oikeuksiksi. Kuitenkin saamelaiden perusoikeudet ovat ennen kaikkea saamelasille yksilönä kuuluvia oikeuksia. Joitakin perusoikeuksia, kuten esimerkiksi yhdistymisvapautta, voivat useammat saamelaiset toteuttaa yhdessä. Jotkin tietyt perusoikeudet taas ovat selkeästi kollektiivisia, saamelasille alkuperäiskansana, kuuluvia oikeuksia. Tällaisia oikeuksia ovat muun muassa oikeus kieleen ja kulttuuriin. (Kokko 2010, 100.)

Suomen perustuslaissa saamelaiset mainitaan 17 §:ssä. Pykälän kolmannen momentin mukaisesti saamelasilla on alkuperäiskansana oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaiden oikeudesta käyttää saamen kieltä viranomaisessa säädetään lailla. Hallituksen esityksessä eduskunnalle saamelaiden kulttuuri-itsehallintoa koskevien säännösten ottamisesta Suomen Hallitusmuotoon ja muuhun lainsäädäntöön (HE 248/1994 vp) tarkoitetaan saamelaiden kulttuurilla muun muassa poronhoitoa, kalastusta ja metsästystä. Nämä ovat saamelaiden perinteisiä elinkeinoja, jotka kuuluvat vahvasti heidän kulttuurimuotoonsa. (HE 248/1994 vp, 6.) Saamelaiskäräjien mukaan myös keräily ja saamen käsityöt ovat perinteisiä saamelaiden elinkeinoja. Saamelaiskulttuuriin luetaan kuuluvaksi myös perinteisten elinkeinojen modernit harjoittamisen muodot. (Saamelaiskäräjät 2017, 3.)

Saamelaisten itsehallinnosta säädetään perustuslain 121 §:ssä. Pykälän neljännen momentin mukaisesti saamelaisilla on kotiseutualueella kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto sen mukaan kuin lailla säädetään. Kuten säännöksen sanamuodosta ”sen mukaan kuin lailla säädetään” käy ilmi, säädetään itsehallinnosta erikseen lailla. Perustuslain säännöksellä pyritään kuitenkin siihen, että lainsäädännössä määrättäisiin toimielimet, toimivaltarajat ja tehtävät saamelaishallinnolle, jotka hoitavat saamelaisten omaa kieltä ja kulttuuria koskevia asioita. Nykyinen säännös vastaa Suomen Hallitusmuodon (94/1919) 51 a §:ää, joka säädettiin vuonna 1995. Pykälän perusteluissa todetaan, että kulttuuri-itsehallintoa koskevan säännöksen tarkoituksena on turvata saamelaisten oikeus yhdenvertaiseen kohteluun hallinnossa etnisen kulttuuri-itsehallinnon pohjalta. (Kokko 2010, 20.)

3.2 Saamen kielilaki

Perustuslaissa säädettyä saamelaisten oikeutta ylläpitää ja kehittää omaa kieltään turvaa käytännössä saamen kielilaki (1086/2003). Lain 1 §:n toisen momentin mukaisesti laissa säädetään saamelaisten oikeudesta käyttää heidän omaa kieltään tuomioistuimissa ja muussa viranomaisessa. Julkisen vallan velvollisuus on toteuttaa ja edistää saamelaisten kielellisiä oikeuksia. Kolmannen momentin mukaisesti lain tavoitteena on, että saamelaisten oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja hyvään hallintoon taataan kielestä riippumatta. Tavoitteena on myös, että kielelliset oikeudet pyritään toteuttaa ilman, että niihin tarvitsee erikseen vedota.

Kuten saamen kielilain 7 §:ssä säädetään, voivat saamelaiset ilmoittaa äidinkielekseen väestötietojärjestelmään saamen kielen. Jos henkilön äidinkieleksi on kuitenkin merkittynä väestötietojärjestelmään esimerkiksi suomi, se ei kuitenkaan poista henkilön oikeutta saamen kielilain säädettyihin oikeuksiin (Oikeusministeriö 2024b, 5).

Saamen kielilaki säättää, milloin saamelaisilla on oikeus käyttää saamen kieltä asioidessaan. Viranomaisia, joita saamen kielilaki koskee, ovat muun muassa saamelaisten kotiseutualueen kunnat, tuomioistuimet, joiden virka-alueeseen

kotiseutualueen kunnat kuuluvat kokonaan tai osittain, saamelaiskäräjät, saamelaisasiain neuvottelukunta, kolttien kyläkokous, Verohallinto, Kansaneläkelaitos ja Maanmittauslaitos. Viranomaisella on velvollisuus järjestää saamenkielistä palvelua ja viranomaisen tulee myös järjestää maksuton tulkkaus, mikäli saamen kieltä osaavaa ammattilaista ei ole saatavilla. (Oikeusministeriö 2024b, 6–9.) Saamen kielilain 2 luvun 4 §:n toisen momentin mukaisesti viranomaisen ei saa myöskään rajoittaa tai kieltäytyä toteuttamasta saamenkielistä palvelua sillä perusteella, että saamelainen osaisi myös jotain muuta kieltä, kuten esimerkiksi suomea tai ruotsia.

Kotiseutualueellaan saamelaisilla on laajemmat kielelliset oikeudet. Esimerkiksi saamen kielilain 8 §:n mukaan viranomaisten on saamelaisten kotiseutualueella käytettävä saamen kieltä yleisölle suunnatussa tiedottamisessa, kuten ilmoituksissa, kuulutuksissa, julkipanoissa, opasteissa tai lomakkeissa. Kotiseutualueen vaaratiedotteen antamisesta säädetään erikseen laissa vaaratiedotteesta (466/2012). Lain 6 §:n toisessa momentissa säädetään, että mikäli vaarallinen tapahtuma tai sen seuraukset kohdistuvat saamelaisten kotiseutualueelle, tulee vaaratiedote alueelle antaa myös saamen kielellä. Kotiseutualueella viranomaisten on myös käytettävä oma-aloitteisesti saamelaisen henkilön omaa äidinkieltä, mikäli äidinkieli on kohtuudella selvitettävissä. Tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi asiakkaalle lähetettävät kirjeet tai muut asiakirjat tulee toimittaa henkilön omalla äidinkielellä. (Oikeusministeriö 2024b, 6–9.)

Kotiseutualueen ulkopuolella kielelliset oikeudet eivät ole yhtä laajat, kuin kotiseutualueella, sillä saamen kielilaissa mainitut oikeudet liittyvät pääosin kotiseutualueen kuntien järjestämiin palveluihin. Kunnilla ei ole samanlaista velvollisuutta järjestää saamenkielisiä palveluita kotiseutualueen ulkopuolella, mutta velvoite järjestää saamenkielisiä palveluita voi kuitenkin tulla muusta lainsäädännöstä, kuten esimerkiksi varhaiskasvatuslaista. (Saamelaiskäräjät 2024c.) Kotiseutualueen ulkopuolella henkilön oikeus käyttää saamen kieltä on rajattu koskien hänen omaa asiaansa tai asiaan, jossa häntä kuullaan. Joissakin tilanteissa saamelaisilla on

oikeus saada maksuton käännös asiakirjoista, jotka koskevat hänen omaa asiaansa. Oikeus on kuitenkin voimassa vain niiden viranomaisten osalta, joihin saamen kielilakia säädetään. (Oikeusministeriö 2024b, 6–9.)

3.2.1 Saamenkieliset julkiset palvelut

Lapsella, joka puhuu pohjois-, inarin- tai koltansaamea äidinkielenään, on oikeus saada varhaiskasvatusta saamen kielellä koko maassa. Varhaiskasvatustilain (540/2018) 8 §:n ensimmäisen momentin mukaisesti kunnan tulee huolehtia siitä, että lapsi saa varhaiskasvatusta saamen kielellä. Oikeudesta saamenkieliseen opetukseen säädetään perusopetuslain (628/1998) 10 §:ssä. Kotiseutualueella asuvilla saamen kieltä osaavilla lapsilla on oikeus saada pääosin saamenkielistä perusopetusta. Kotiseutualueen ulkopuolella kunnat voivat päättää järjestetäänkö perusopetusta tai lukiokoulutusta myös saamen kielellä (Oikeusministeriö 2024c, 12).

Saamenkielisiä sosiaali- ja terveyspalveluita koskeva lainsäädäntö pohjautuu perustuslakiin sekä saamen kielilakiin. Suomen perustuslain kuudennen pykälän mukaisesti ketään ei saa asettaa eri asemaan muun muassa kielen takia, ja hyvän hallinnon käsite saamen kielilain 1 §:n kolmannessa momentissa tarkoittaa myös kielellisesti ymmärrettävää palvelua. Näiden kahden lain lisäksi kielelliset oikeudet mainitaan myös sosiaali- ja terveyspalveluita koskevassa lainsäädännössä, kuten sosiaalihuoltolaissa, terveydenhuoltolaissa, laissa potilaan asemasta ja oikeuksista, laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista, laissa vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista sekä laissa ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista. (Saamelaiskäräjät 2024d.)

3.2.2 Kielellisten oikeuksien toteutuminen ja valvonta

Saamelaisten kielellisten oikeuksien toteutumista valvovat useat eri viranomaiset ja jokaisen viranomaisen tulisi huolehtia siitä, että he noudattavat omassa toiminnassaan saamen kielilakia. Viranomaisia, jotka toteutumista valvovat, ovat

valtioneuvoston oikeuskansleri ja eduskunnan oikeusasiamies, yhdenvertaisvaltuutettu, oikeusministeriö sekä saamelaiskäräjät. Myös kunnalliseen sosiaaliasiamieheen, terveydenhuoltoyksikön potilasasiamieheen, aluehallintavirastoon tai muuhun ylempään viranomaiseen, kuten esimerkiksi asianomaiseen ministeriöön, voi ottaa yhteyttä, mikäli havaitsee puutteita kielellisten palveluiden toteutumisessa. (Saamelaiskäräjät 2024j; Oikeusministeriö 2024b, 16–17.)

Saamelaiskäräjät julkaisevat vaalikausittain, eli neljän vuoden välein, kertomuksen saamen kielilain toteutumisesta (Saamelaiskäräjät 2024j). Vuosien 2020–2023 kertomuksessa todetaan, että saamelaisten kielelliset oikeudet eivät ole edenneet merkittävästi. Kertomuksen mukaan saamenkielisiä palveluita ei ole helposti saatavilla ja kielilakia toteutetaan usein vähimmäistasolla. Saamelaiset joutuvat myös usein odottamaan asiansa käsittelyä palveluiden puutteellisuuden vuoksi. Lisäksi kertomuksessa todetaan, että saamen kielilain 1 §:n 3 momentin mukainen saamenkielisten oikeuksien toteutuminen ilman, että niihin tarvitsee erikseen vedota, toteutuu harvoin. (Saamelaiskäräjät 2024l, 1–2.)

Oikeusministeriön teettämässä tutkimuksessa ”Saamebarometri 2020 – selvitys saamenkielisten kielellisten oikeuksien toteutumisesta” Laura Arola oli selvittänyt saamenkielisten kokemuksia saamenkielisistä palveluista, kielellisten oikeuksien toteutumisesta ja kielellisestä ilmapiiristä. Yhteenvetona tutkimuksessa todetaan, että saamenkielisten palveluiden saamisessa on edelleen ongelmia ja palveluiden saatavuutta ei yleisesti ottaen pidetä hyvänä. Saamelaisten kotiseutualueella lähes puolet piti tilannetta heikkona ja muualla Suomessa tilannetta piti edes tyydyttävänä noin joka neljäs vastanneista. (Arola 2021.)

Yhdenvertaisvaltuutetun tietoon tulee esimerkiksi vuosittain tapauksia, joissa saamenkielisiä terveys- ja sosiaalipalveluita ei ole ollut saatavilla omalla kielellä. Useimmat yhteydenotoista liittyvät ongelmiin terveys- ja sosiaalipalveluissa, mutta osa liittyy myös ongelmiin saamenkielisen koulutuksen yhdenvertaisessa toteutumisessa. (Yhdenvertaisvaltuutettu 2024b.) Koska lainsäädännössä kielelliset oikeudet on rajattu alueellisesti, jää moni saamelaislapsi ja -nuori saamen

kielen opetuksen tavoittamattomiin. Saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella asuvien saamelaisten määrä on noussut, mutta heidän kielellisiä tarpeitansa ei kuitenkaan ole huomioitu riittäväällä tavalla, jonka vuoksi usean saamelaisen oma kieli on vaihtunut jompaankumpaan pääkieleen. (Daher ym. 2012, 42.)

3.3 Saamelaisten kotiseutualueetta koskeva lainsäädäntö

Saamelaisten kotiseutualueella heidän itsemääräämisoikeuteensa kuuluu oikeus käyttää sekä hallita perinteisiä maita ja vesialueita. Heillä on myös alun suunniteluvaiheesta, aina toimenpiteiden loppuun asti, oikeus osallistua maa- ja vesialueita koskevaan päätöksentekoon. Viranomaisten tulee ottaa huomioon näitä alueita koskevissa päätöksissään, että alkuperäiskansana saamelaisilla on oikeus asettaa ja kehittää ensisijaisia tavoitteita ja strategioita maidensa, vesiensä ja niitä koskevilla alueilla esiintyvien luonnonvarojen kehittämistä tai käyttöä varten. (Heinä-mäki 2021, 10.)

Lakeja, joissa saamelaisten kotiseutualue otetaan huomioon, ovat muun muassa:

- Kuntarakennelaki (1698/2009)

Kuntarakennelain 1 §:n mukaisesti Suomi on jaettu kuntiin asukkaiden itsehallintoa, palveluiden järjestämistä ja yleistä hallintoa varten. Näiden kuntien kuntajaon muuttamisesta säädetään lailla tai siitä päättää valtioneuvosto, valtiovarainministeriö tai ministeriö sen mukaan, kuin kuntarakennelaissa säädetään. Lain 4 §:n neljännessä momentissa säädetään, että kuntajakoa muutettaessa saamelaisten kotiseutualueella tulee ottaa huomioon saamelaisten kielelliset oikeudet, saamelaisen oikeus alkuperäiskansana ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan sekä saamelaisten kieltä ja kulttuuria koskeva itsehallinto.

- Luonnonsuojelulaki (9/2023)

Lain 6 §:ssä säädetään saamelaiskulttuurin suojasta. Viranomaisten tulee huolehtia siitä, että luonnonsuojelulain toimeenpanosta tai lain nojalla annettavasta

päätöksestä ei aiheudu suurta heikennystä saamelaiskulttuurin harjoittamiselle tai perinteisten saamelaisten elinkeinojen harjoittamiselle.

- Erämaalaki (62/1991)

Erämaalaisissa säädetään Lapin erämaa-alueista, jotka sijoittuvat pohjoiseen Lap-
piin. Lain 1 §: mukaan erämaa-alueita on perustettu alueiden erämaaluonteeseen säi-
lyttämiseksi, saamelaiskulttuurin ja luontaiselinkeinojen turvaamiseksi sekä siksi,
että luonnon monipuolista käyttöä ja käytön edellytyksiä voidaan kehittää. Erä-
maa-alueiden hoidosta vastaa Metsähallitus. (Metsähallitus, 2024a.)

- Laki Metsähallituksesta (234/2016)

Metsähallituksen toiminnasta säädetään omalla lailla. Lain 3 luvun 6 §:n toisessa
momentissa säädetään, että Metsähallituksen hallinnassa olevien luonnonvarojen
hoito, käyttö ja suojelu on tehtävä saamelaisten kotiseutualueella niin, että saa-
melaisten kulttuurin harjoittamisen edellytykset turvataan. Lisäksi lain 10 luvun 39
§:ssä säädetään neuvottelukunnista, joita käytetään apuna päätöksenteossa kos-
kien niitä alueita, jotka ovat Metsähallituksen hallinnassa. Neuvottelukuntia käy-
tetään, jotta paikallisen väestön asema saataisiin huomioitua paremmin päätök-
senteossa. Saamelaisten kotiseutualueella asetetaan kuntakohtaiset neuvottelu-
kunnat, joiden tehtävänä on käsitellä valtion maa- ja vesialueiden sekä niihin kuu-
luvien luonnonvarojen kestävästä käytöstä ja hoitosta.

- Kaivoslaki (621/2011)

Kaivoslain tarkoituksena on edistää sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kes-
tävästä malminetsintästä ja kaivostoimintaa sekä järjestää niiden edellyttämien aluei-
den käyttö. Lain 1 §:n neljännessä momentissa säädetään, että kaivoslaissa tarkoi-
tettu toiminta tulee sovittaa yhteen saamelaisten kotiseutualueella niin, että saa-
melaisten oikeudet alkuperäiskansana turvataan.

Malminetsintään, kaivostoimintaan ja kullanhuuhdontaan tulee hakea lupa, kuten kaivoslain 31 §:ssä säädetään. Lupahakemuksen sisällöstä säädetään lain 34 §:ssä. Pykälän neljännen momentin mukaan luvanhakijan on selvitettävä hakemuksen mukaisen toiminnan vaikutukset saamelaisten oikeudelle alkuperäiskansana ylläpitää ja kehittää kieltään, kulttuuriaan sekä perinteisiä elinkeinojaan. Lain 38 §:n mukaisesti saamelaiskäräjille, kolttien kyläkokoukselle ja alueen paliskunnille tulee varata tilaisuus ottaa kantaa selvitykseen ennen yhteistyön alkamista. Luvan myöntämisen esteistä säädetään kaivoslain 50 §:ssä. Pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan lupaa ei saa myöntää, mikäli toiminta olennaisesti heikentäisi saamelaisten edellytyksiä ylläpitää ja kehittää saamelaiskulttuuria tai perinteisten elinkeinojen harjoittamista heidän kotiseutualueellaan. Mikäli lupa on myönnetty, voi saamelaiskäräjät hakea muutosta päätökseen 165 §:n 1 momentin 5 kohdan mukaisesti sillä perusteella, että luvassa tarkoitettu toiminta heikentää saamelaisten oikeutta alkuperäiskansana ylläpitää ja kehittää omaa kieltä ja kulttuuriaan.

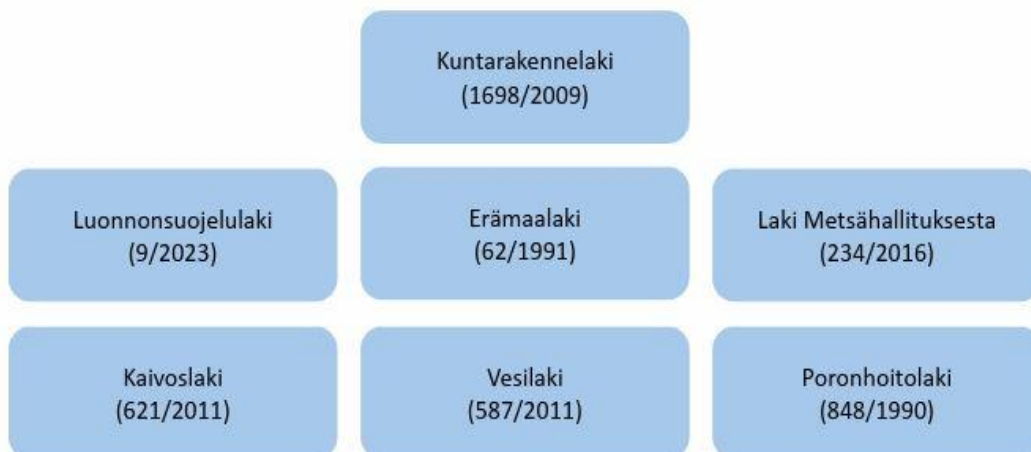
Kaivoslain 12 §:ssä säädetään, että saamelaisten kotiseutualueella malminetsintäluvan haltijan on kirjallisesti ilmoitettava muun muassa saamelaiskäräjille kaikista niistä maastotöistä, jotka voivat aiheuttaa vahinkoa tai haittaa. Myös väliaikaista rakennelmista on ilmoitettava. Kullanhuuhdonta-alueen maastotöiden ilmoittamisesta säädetään lain 27 §:ssä. Kullanhuuhtojan on myös ilmoitettava saamelaiskäräjille etukäteen maastotöistä, jotka voivat aiheuttaa vahinkoa tai haittaa kullanhuuhdonnan alueella. Kullanhuuhtojan tulee lisäksi vuosittain toimittaa kaivosviranomaiselle selvitys otetun kullan ja käsitellyn irtomaan määrä, rakentamisesta kullanhuuhdonta-alueella ja muun alueen käytöstä. Kaivosviranomaisen taas tulee vuosittain järjestää yleisölle avoin tilaisuus, jossa kerrotaan muun muassa kullanhuuhdonnan vaikutuksesta saamelaisten asemalle alkuperäiskansana heidän kotiseutualueellaan.

- Vesilaki (587/2011)

Vesilaissa saamelaisten oikeuksista säädetään 2 luvun 8 §:ssä. Vesitaloushanke, joka sijoittuu tai sen vaikutukset ulottuvat saamelaisten kotiseutualueelle, on toteutettava niin, ettei se vähäistä suuremmassa määrin heikennä saamelaisten mahdollisuuksia käyttää heille alkuperäiskansana kuuluvia oikeuksia ylläpitää ja kehittää kulttuuriaan sekä harjoittaa perinteisiä elinkeinojaan. Kuten lain 11 luvun 6 §:ssä säädetään, tulee lupaviranomaisen varata saamelaiskäräjille tilaisuus antaa lausunto koskien lupahakemusta, mikäli hanke tai sen vaikutukset ulottuvat saamelaisten kotiseutualueelle. Saamelaiskäräjät voivat valittaa päätöksestä lain 15 luvun 2 §:n 1 momentin 6 kohdan mukaisesti, mikäli hanke voi vaikuttaa saamelaisille alkuperäiskansana kuuluviin oikeuksiin heidän kotiseutualueellaan.

- Poronhoitolaki (848/1990)

Suomessa poronhoitoalueet on jaettu 54 paliskuntaan, joista osa on saamelaisten kotiseutualueella. Paliskunnan toiminnasta ja organisaatiosta säätelee poronhoitolaki. (Paliskuntain yhdistys, 2024.) Poronhoitolain 2 luvun 20 §:ssä säädetään, että paliskunnat muodostavat yhdistyksen, jonka tarkoituksena on muun muassa kehittää poronhoitoa ja porotaloutta. Saamelaisvaltuuskunta nimeää yhdistykseen saamelaisen edustajan. Saamelaisten kotiseutualueella poroilla on vapaa laidunioikeus (Oktavuolta, 2024d). Poronhoitolain 6 luvun 39 §:ssä säädetään, että kotiseutualueen ulkopuolella poroja on hoidettava niin, etteivät ne pääse puutarhoihin, vakinaisten asuntojen pihoihin tai muille erityiseen käyttöön otetuille alueille.

Kuvio 4. Saamelaisten kotiseutualueetta koskevaa lainsäädäntöä.

3.4 Kansainväliset sopimukset ja julistukset

Kansainväliset ihmisoikeussopimukset ovat valtiosopimuksia, jotka ratifioidaan Suomessa säätämällä sopimuksen määräykset sisältävä asetus. Ihmisoikeussopimukset tulee huomioida oikeuskäytännössä, perustuslakivaliokunnan kannanotoissa sekä uudistettaessa Suomen lainsäädäntöä. Kansainvälisten sopimusten ja kansallisen lainsäädännön kautta muodostuukin saamelaisten todellinen suoja. Ihmisoikeussopimusten toimeenpanoa valvovat kansainväliset asiantuntijaelimet, joille Suomen on raportoitava säännöllisesti siitä, miten sopimuksia toimeenpannaan ja miten valvovien elimien suositukset on otettu huomioon. (Saamelaiskäräjät 2024e.)

Suomi on kansainvälisissä sopimuksissa sitoutunut alkuperäiskansan kielellisten ja kulttuuristen oikeuksien turvaamiseen. Yksi näistä sopimuksista, joita Suomi on sitoutunut noudattamaan, on aikaisemminkin mainittu YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista. Keskeisimmät asiat, joista julistuksessa on säädetty, ovat alkuperäiskansojen itsemääräämisoikeus, heidän oikeutensa omaan kieleen ja kulttuuriin, valtioiden vastuusta alkuperäiskansakulttuurin turvaamisessa ja alkuperäiskansojen oikeudesta luonnonvaroihin. Julistuksen 19 artiklan mukaan valtioiden tulee neuvotella alkuperäiskansojen omien edustuselinten kanssa vilpittömässä mielessä saadaksesen niiden vapaa ja tietoon perustuva ennakkosuostumus niille

toimille, jotka voivat vaikuttaa alkuperäiskansoihin. Julistus myös kieltää alkuperäiskansojen sulauttamisaikomukset. (Yhdenvertaisvaltuutettu 2024b; Ulkoasiainministeriö 2016, 16; Saamelaiskäräjät 2024e.)

Toinen kansainvälinen sopimus, jonka suomi on allekirjoittanut, on jo aikaisemminkin mainittu ILO 169 -sopimus. Sopimusta ei kuitenkaan ole vielä ratifioitu Suomessa. ILO 169 -sopimuksen ratifiointiesitys oli eduskunnalla käsittelyssä vuonna 2014, mutta hallitus kuitenkin perui esityksensä muun muassa sen vuoksi, että esitys oli teknisesti vanhentunut Metsähallitusta koskevien lakimuutosten vuoksi. Esityksen peruuttamien ei kuitenkaan tarkoittanut sitä, etteikö ratifiointia suoritettaisi mahdollisesti myöhemmin tulevaisuudessa. (Oikeusministeriö 2019.) Ihmisoikeuskomitea on kannustanut Suomea ratifioimaan ILO 169-sopimuksen viimeisimmässä määräaikaisraportissaan (Ulkoministeriö 2021, 9).

Osana EU:n perussopimusta on Suomen EU:n liittymissopimuksen lisäpöytäkirja nro 3, jossa käsitellään saamelaisten oikeuksia. Pöytäkirja tunnustaa saamelaisiin kohdistuvat veloitteet ja sitoumukset, jotka Suomella, Norjalla ja Ruotsilla on kansallisten ja kansainvälisen oikeuden nojalla. Sopimuksen osapuolet ovat sitoutuneita säilyttämään ja kehittämään saamelaisten elinkeinoja, kieltä, kulttuuria ja elämäntapaa. (Saamelaiskäräjät 2024e.)

Ratifioitu kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus (8/1976) takaa 1 artiklassaan itsemääräämisoikeuden kaikille kansoille. Artiklan ensimmäisen kohdan nojalla kansat määräävät vapaasti poliittisen asennoitumisensa ja harjoittavat vapaasti taloudellisten, sosiaalisten sekä sivistyksellisten olojensa kehittämistä. Artiklan toinen kohta säättää kansojen vapaudesta käyttää luonnonrikkauksiaan sekä -varojaan omiin tarkoituksiinsa, kunhan se ei vahingoita yhteistä etua. Artiklan kolmas kohta säättää sopimusvaltioiden vastuusta edistää itsemääräämisoikeuden toteutumista ja kunnioittaa itsemääräämisoikeutta Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan määräysten mukaisesti. 1 artiklan on vahvistettu koskevan myös alkuperäiskansoja. Sopimuksen 27 artikla turvaa myös saamelaisten oikeuden nauttia ryhmänä omasta kulttuuristaan. Artiklan mukaan kansallisiin,

uskonnollisiin tai kielellisiin vähemmistöihin kuuluvilta henkilöiltä ei saa kieltää oikeutta nauttia omasta kulttuuristaan, tunnustaa ja harjoittaa omaa uskontoaan tai käyttää omaa kieltään yhdessä muiden ryhmänsä jäsenten kanssa. (Saamelaiskäräjät 2024e; Kansalaisyhteiskunnallisia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus 8/1976.)

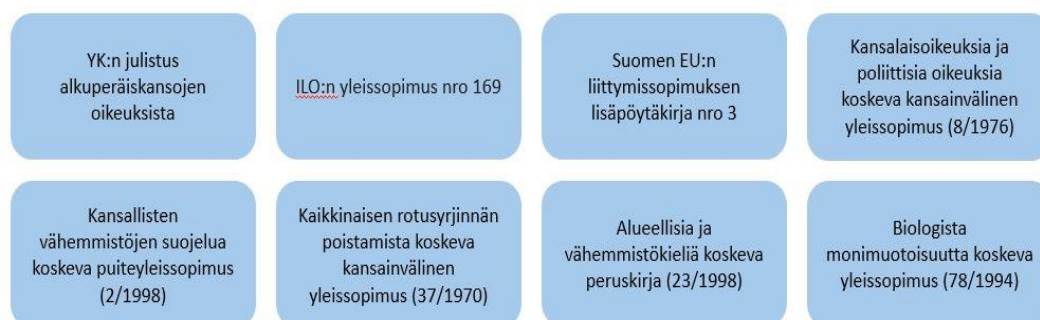
Kansallisten vähemmistöjen suojelua koskevassa puiteyleissopimuksessa (2/1998) sopimuspuolet ovat sitoutuneita edistämään olosuhteita niin, että kansallisiin vähemmistöihin kuuluvat henkilöt voivat ylläpitää ja kehittää kulttuuriensa sekä säilyttää heidän identiteettinsä perustekijät eli uskonnon, kielen, perinnäistavat ja kulttuuriperinnön. Sopimus on ratifioitu Suomessa vuonna 1998 ja saamelaisten katsotaan olevan sopimuksen piirissä oleva kansallinen vähemmistö. (Saamelaiskäräjät 2024e.)

Kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskeva kansainvälinen yleissopimus (37/1970) suojaa ihmisiä syrjinnältä, joku perustuu etniseen alkuperään. Sopimus on ratifioitu Suomessa ja sen toimeenpanoa valvoo rotusyrjintäkomitea. Sopimus turvaa saamelaisten oikeuksia välillisesti, sillä sopimuksen 1 artikla kieltää rotuun, ihonväriin, syntyperään tai etnisyyteen perustuvan syrjinnän. (Saamelaiskäräjät 2024e.)

Alueellisia ja vähemmistökieliä koskeva peruskirja (23/1998) ratifioitiin Suomessa vuonna 1998. Tavoitteena sopimuksella on suojella katoamassa olevia pieniä kieliä, joita sopimusvaltioiden kansalaiset perinteisesti käyttävät valtioissaan. Sopimusvaltiot sitoutuvat artiklan 7 mukaisesti luomaan olosuhteet, jotka mahdollistavat vähemmistökielten säilymisen sekä poistamaan sellaiset rajoitukset, jotka hankaloittavat vähemmistökielen jatkumista. (Saamelaiskäräjät 2024e.)

Suomi on ratifioinut myös biodiversiteettisopimuksen, eli biologista monimuotoisuutta koskevan yleissopimuksen (78/1994), jonka alkuperäiskansa- ja paikallisyhteisöihin liittyvät artikkelit koskevat Suomessa saamelaisia. Sopimuksen artikla 8(j) edellyttää Suomea esimerkiksi kunnioittamaan, suojelemaan ja ylläpitämään

saamelaisten biologisen monimuotoisuuden suojelun ja kestävän käytön kannalta merkittävää tietämystä. Artikla 10(c) puolestaan edellyttää, että Suomi suojelee ja kannustaa biologisten resurssien perinteistä käyttöä sellaisilla perinteisillä kulttuurisilla tavoilla, jotka soveltuvat suojelun ja kestävän käytön vaatimuksiin. (Saamelaiskäräjät 2024e.) Biologista monimuotoisuutta koskevan yleissopimuksen osapuolet ovat sopineet vapaaehtoisista Akwé: Kon -ohjeista, joita noudattamalla pyritään säilyttämään alkuperäis- ja paikallisväestöjen luontosuhteet. Noudattamalla Akwé: Kon -ohjeita voidaan alkuperäiskansoille haitalliset vaikutukset tunnistaa ja minimoida niiden haittoja. Ohjeita käytetään tavanomaisesti luonnon-suojelu- ja erämaa-alueiden hoidon ja käytön suunnittelussa sekä luonnonvara-suunnittelussa. Metsähallitus ja saamelaiskäräjät ovat yhdessä kehittäneet toimintamallin, joka perustuu Akwé: Kon -ohjeeseen. Tätä toimintamallia on käytetty vuodesta 2011 alkaen ja se on päivitetty viimeksi vuonna 2019. (Metsähallitus 2024b.)

Kuvio 5. Saamelaisten oikeuksia turvaavia kansainvälisiä sopimuksia ja julistuksia.

4 SAAMELAISKÄRÄJÄT

Suomen perustuslain 121 §:ssä säädettyä saamelaisten kotiseutualueen itsehallintoa toteuttaa saamelaiskäräjät. Saamelaiskäräjien toiminnasta säädetään erikseen laissa saamelaiskäräjistä (974/1995). Saamelaiskäräjien tärkein tehtävä itsehallinnon toteuttamisen lisäksi, on turvata saamelaisten alkuperäiskansakulttuurin säilyminen ja kehittäminen. Tärkeimmät saamelaiskäräjien poliittiset kysymykset liittyvät erityisesti maa- ja metsätalouteen, elinkeinoihin sekä kieleen ja opetukseen. (Daher ym. 2012, 36; Saamelaiskäräjät 2024f.) Nimestään huolimatta saamelaiskäräjät ei ole käräjäoikeuteen tai oikeudenkäyntiin liittyvä elin. Sen nimitys ”käräjät” tulee vanhasta kansankäräjät-nimityksestä, joka tarkoittaa jonkin kansanryhmän yhteistyö- tai edunvalvontaelintä. (Oktavuohta 2024a.)

Saamelaiskäräjät edustavat saamelaisia heidän tehtäviinsä kuuluvissa sekä kansallisissa että kansainvälisissä yhteyksissä. Kansainvälisistä edustuksista suurin osa tehdään kolmen maan saamelaiskäräjien ja saamelaisen parlamentaarisen neuvoston toiminnan kautta. Saamelaiskäräjillä ei ole lainsäädäntövaltaa, mutta se käyttää itsenäistä päätösvaltaa. Vuosittain saamelaiskäräjät antaa eri viranomaisille yhteensä noin 200 erilaista aloitetta, esitystä ja lausuntoa. (Daher ym. 2012, 36; Saamelaiskäräjät 2024g.) Saamelaiskäräjälain 9 §:ssä viranomaisia velvoitetaan neuvottelemaan saamelaiskäräjien kanssa kaikista laajakantoisista ja merkittävistä toimenpiteistä, jotka voivat välittömästi ja erityisellä tavalla vaikuttaa saamelaisten kotiseutualueeseen ja heidän asemaansa alkuperäiskansana. Jotta viranomaisen neuvottelovelvoite täyttyy, tulee heidän varata saamelaiskäräjille tilaisuus tulla kuulluksi ja neuvotella asiasta.

Vaikka saamelaiskäräjät toimii oikeusministeriön hallinnon alalla, on se kuitenkin itsenäinen valtion viranomaisista. Valtion on talousarviossaan varattava määräraha, jolla se rahoittaa saamelaiskäräjien toimintaa, ja esimerkiksi vuonna 2023 saamelaiskäräjien yleiseen toimintaan oli varattu 2,539 miljoonaa euroa. Saamelaiskäräjien kautta myönnetään rahoitusta turvaamaan saamenkielinen

varhaiskasvatus, sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistämään saamenkielistä kulttuuria, saamelaisjärjestöjen toimintaa sekä saamenkielisen oppimateriaalin tuotantoa. Mahdollisia saamelaiskäräjien erillisprojekteja rahoitetaan myös muun muassa valtion ja Euroopan unionin toimesta. (Saamelaiskäräjät 2024g.)

Laissa saamelaiskäräjistä 3 luvun 10 §:ssä säädetään saamelaiskäräjien kokoonpanosta ja toimikaudesta. Saamelaiskäräjät valitaan vaaleilla joka neljäs vuosi. Siihen kuuluu 21 jäsentä sekä neljä varajäsentä. Jäseniä tulee olla vähintään kolme ja kustakin saameleisten kotiseutualueen kunnasta tulee olla yksi varajäsen. Vaalien tulosten perusteella valtioneuvosto määrää saamelaiskäräjien jäsenet ja varajäsenet tehtävänsä, myöntää pyynnön erota tehtävästä ja määrää vaalien tulosten perusteella uuden jäsenen ja varajäsenen sen tilalle, joka vaalikauden aikana lakkaa olemasta jäsen tai varajäsen.

Saamelaiskäräjälain 22 §:n mukaisesti ehdolle saamelaiskäräjien vaaleihin voi asettua henkilö, joka on äänioikeutettu saamelainen, eli hänet on merkitty vaaliluetteloon eikä hän ole vajaavaltainen. Vaaliluetteloon voi hakeutua saamelaiskäräjälain 3 §:n 1, 2, tai 3 kohdan mukaan, jossa saamelaisuus määritellään ja lain 21 §:n perusteella, jossa säädetään äänioikeudesta. Äänioikeutettuna pidetään henkilöä, joka täyttää 18 vuotta viimeistään vaalitoimituksen viimeisenä päivänä, on Suomen kansalainen tai jolla on ulkomaan kansalaisena kotikunta Suomessa viimeistään silloin, kun pyyntö vaaliluetteloon ottamisesta on tehtävä.

4.1 Saamelaiskäräjälain uudistaminen

Saamelaiskäräjälain uudistaminen on tarpeellista, sillä siinä on havaittu ongelmia muun muassa neuvotteluelvoitetta sekä vaaliluetteloa koskevissa sääntelyissä. Suomi on saanut YK:n ihmisoikeuskomitealta 1. helmikuuta 2019 kaksi langettavaa ratkaisua koskien saamelaiskäräjien vaaliluetteloon hyväksymisen edellytyksiä. Ratkaisuissa Suomen on todettu loukanneen kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevaa kansainvälistä yleissopimusta (8/1976). Molemmissa tapauksissa oli kyse korkeimman hallinto-oikeuden (KHO) antamista ratkaisuista, joissa

oli kyse saamelaiskäräjien vaaliluetteloon hyväksytyjä henkilöitä koskevasta asiasta. KHO oli päätöksessään ottanut Saamelaiskäräjien vaaliluetteloon 93 henkilöä vastoin Saamelaiskäräjien vaalilautakunnan ja hallituksen kantaa. Ihmisoikeuskomitea totesi ratkaisussaan, että KHO oli loukannut KP-sopimuksen 25 artiklaa (poliittinen osallistumisoikeus) ja 27 artiklaa (vähemmistöjen oikeudet) sekä yksin että yhdessä ja tulkittuna 1 artiklan valossa, joka käsittelee kansojen itsemääräämisoikeutta. Lisäksi 13. kesäkuuta 2022 YK:n rotusyrjinnän poistamista käsittelevä komitea antoi langettavan ratkaisun, jossa Suomen todettiin rikkoneen YK:n kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevaa yleissopimusta (37/1970). (Ulkoministeriö 2019; Saamelaiskäräjät 2019; Saamelaiskäräjät 2022.) Ihmisoikeuskomitea kehotti Suomea tarkastamaan erityisesti saamelaiskäräjälain 3 §:ää, eli saamelaismääritelmää, jotta oikeudenloukkauksia ei jatkossa syntyisi. He painottivat saamelaisten itsemääräämisoikeutta asemansa ja yhteisönsä jäsenyyden kannalta. (Saamelaiskäräjät 2024i.)

Saamelaiskäräjälain uudistaminen on ollut valmistelussa usean hallituksen aikana ja Petteri Orpon hallitus on tällä hetkellä neljäs, joka käsittelee lain uudistamista. Lakiuudistus on herättänyt eriäviä mielipiteitä, eikä se ole edennyt edellisillä vaalikausilla. Petteri Orpon hallitus on nyt kuitenkin antanut esityksen yksimielisenä eduskunnalle. (Saamelaiskäräjät 2024j.)

4.2 Hallituksen esitys saamelaiskäräjälain muuttamisesta

Perustana saamelaiskäräjälain esityksessä on kansliapäällikkö Pekka Timosen toimikunnan mietintö. Tarkoituksena esityksellä on toteuttaa valvontaelinten ratkaisut sekä poistaa ihmisoikeusloukkaukset. (Saamelaiskäräjät 2024i). Yleisenä tavoitteena hallituksen esityksellä (HE 100/2023 vp) on turvata saamelaisten itsemääräämisoikeuden toteutuminen, parantaa saamelaisten kieltä ja kulttuuria koskevan itsehallinnon sekä saamelaiskäräjien toimintaedellytyksiä. Erityisesti tavoitteena on korjata nykyisen saamelaiskäräjälain 3 §, sillä YK:n ihmisoikeuskomitea on todennut, että Suomessa on loukattu KP-sopimuksen velvoitteita ja Suomen tulee kaikin keinoin huolehtia siitä, että vastaavilta oikeudenloukkauksilta

vältytään tulevaisuudessa. Esityksen tavoitteena on myös huomioida viime vuosina huomattavasti kehittynyt kansainvälinen alkuperäiskansaoikeus. (HE 100/2023 vp, 48.)

Hallituksen esityksessä korostetaan saamelaisten itsemääräämisoikeutta sekä saamelaiskäräjien itsehallinnollista asemaa. Esityksessä saamelaiskäräjälain uudistuksesta esitetään, että lain 3 §:ssä säädettyä saamelaisuuden määritelmää tarkistettaisiin. Ehdotuksessa tarkennetaan, että kysymys olisi nimenomaan henkilön merkitsemisestä vaaliluetteloon, eikä siitä, ketä tulisi pitää saamelaisena. Uudistamalla vaaliluetteloon merkitsemisen objektiivisia edellytyksiä, yhteistyössä saamelaiskäräjien kanssa ja vaalilautakunnan kokoonpanoa laajentamalla, saataisiin vahvistettua saamelaisten itsemääräämisoikeutta. Parafoidun pohjoismaisen saamelais sopimuksen yhteispohjoismainen määräys on huomioitu objektiivisten edellytysten muotoilussa. Lisäksi vaaliluetteloon merkitsemistä koskevan asian muutoksenhaku esitetään muutettavaksi siten, että ensimmäisenä muutoksenhakuasteena toimisi muutoksenhakulautakunta, joka toimisi itsenäisesti ja riippumattomasti. Muutoksenhakulautakunnan päätöksiin voisi hakea muutosta korkeimmalta hallinto-oikeudelta, mikäli KHO myöntää valitusluvan. Ehdotuksessa myös esitetään, että vaaliluettelo laadittaisiin uudestaan uusittujen kriteereiden pohjalta. (HE 100/2023 vp, 1.)

Esityksellä pyritään myös kehittämään saamelaiskäräjien toimivaltaa niin, että saamelaiskäräjien tehtäviä, organisaatiota ja toimintaa koskevat asetuksenantovaltuudet poistettaisiin ja sääntely toteutettaisiin lailla sekä saamelaiskäräjien työjärjestyksellä. Lisäksi ehdotetaan, että saamelaiskäräjien kertomus annettaisiin jatkossa suoraan eduskunnalle. Uudistettavaksi ehdotetaan myös säännöstä viranomaisen neuvotteluelvoitteesta niin, että se olisi jatkossa yhteistoiminta- ja neuvotteluelvoite. Veloitteen menettelyvaatimuksista ja saamelaisten oikeuksien huomioon ottamisesta säädettäisiin tarkemmin. Myös muita vanhentuneita säännöksiä saamelaiskäräjälaisissa ehdotetaan muutettavaksi nykyaikaisempaan, kuten esimerkiksi lain kirjanpitoa ja tilintarkastusta koskevat säännökset. Lisäksi

saamelaiskäräjät ehdotetaan lisättäväksi virkarikoksia koskevaan sääntelyyn, josta säädetään rikoslain (39/1889) 40 luvun 11 §:n 1 kohdassa. (HE 100/2023 vp, 1–2.)

4.3 Saamelaiskäräjälain muutosten vaikutukset

Lait on tarkoitettu tulevan voimaan 1.7.2024. Mikäli esityksessä ehdotetut uudistukset tulisivat voimaan, arvioidaan lainsäädännön tulevan yhtenäisemmäksi kansainvälisten ihmisoikeussopimusten kanssa sekä ottavan huomioon kehitys, joka on viime vuosikymmeninä tapahtunut kansainvälisen oikeuden tasolla. (HE 100/2023 vp, 1–2.)

Tärkein vaikutus lakimuutoksella olisi korjata tilanne todettujen ihmisloukkausten osalta sekä estää niiden syntyminen myös tulevaisuudessa. Lakimuutoksella vahvistettaisiin saamelaisten itsemääräämisoikeutta heidän asemansa ja yhteisönsä jäsenyyden osalta, kun saamelaiset saisivat itse määrätä omasta identiteetistään tai jäsenyydestään heidän tapojensa sekä perinteidensä mukaisesti. (HE 100/2023 vp, 53.) Esimerkiksi uudistamalla vaaliluettelon merkitsemisen objektiivisia edellytyksiä saamelaisten ryhmäidentifikaatiota vahvistettaisiin, sillä tällöin saamelaisilla olisi oikeus alkuperäiskansana itse määrittää, kuka on saamelainen (HE 100/2023 vp, 1). Saamelaiskäräjälain 3 §:n otsikko ehdotetaankin muutettavaksi siten, että saamelaisuuden määritelmä poistettaisiin ja jatkossa kyse olisi selkeämmin oikeudesta tulla merkityksi saamelaiskäräjien vaaliluettelon. Tällä esitetyllä muutoksella ei ole arvioitu olevan vaikutuksia saamelaisten oikeuksien toteutumiseen tai mahdollisuuksiin ratifioida ILO 169 -sopimus. Sen lisäksi, että äänioikeutetun saamelaisen määritelmä olisi aiempaa selkeämpi, korostaisivat oikeusvarmuutta laissa säädettyjen objektiivisten kriteereiden soveltamisessa myös vaalilautakunnan kokoonpanon laajentaminen sekä muutoksenhakulautakunnan perustaminen. (HE 100/2023 vp, 53–54.)

Perustuslaissa turvattua itsehallinnon toteutumista tukisi saamelaiskäräjien roolin ja tehtävien vahvistuminen. Saamelaiskäräjien toimintaedellytysten paranemisen myötä voidaan arvioida, että saamelaisten oikeus ylläpitää ja kehittää kieltään

sekä kulttuuriaan paransivat. Saamelaisilla on alkuperäiskansana oikeus vaikuttaa heidän kieltään ja kulttuuriaan koskevissa asioissa, mutta nykyisessä neuvotteluelvoitteessa on havaittu puutteita sekä säännösten muotoilun että toimeenpanon osalta. Neuvotteluelvoitteen vahvistamisella odotetaan olevan myönteinen vaikutus saamelaisten osallistumisoikeuden toteutumiselle ja mahdollisuuden ratifioida ILO 169 -sopimus. (HE 100/2023 vp, 54.) Neuvotteluelvoitteeseen on ehdotettu liitettäväksi menettelysäännöksiä, jotka varmistaisivat, että neuvottelut käydään vapaan ja tietoon perustuvan ennakkosuostumuksen periaatteen mukaisesti. Uuden neuvottelu- ja yhteistoimintavelvoitteen katsotaan parhaassa tapauksessa parantavan saamelaiskäräjien ja viranomaisten yhteistyötä sekä viranomaisten ymmärrystä saamelaisten oloista ja heidän tarpeestaan huolehtia saamelaisten oikeuksista. Lisäksi saamelaisten oikeudet huomioon ottava säännös lisääisi tietoisuutta viranomaisten velvoitteista, ja näin ollen se voisi vähentää riskiä oikeudenloukkauksille tulevaisuudessa. Neuvotteluelvollisuutta koskevien säännösten vahvistamisen ja tarkentamisen on myös arvioitu vähentävän saamelaisten tarvetta turvautua kotimaisiin oikeusprosesseihin sekä kansainvälisiin ihmisoikeusvalitusmenettelyihin. Tällä olisi myönteinen vaikutus Suomen talouteen sekä kansainväliseen maineeseen. (HE 100/2023 vp, 54–55.)

Saamelaisten alkuperäiskansaoikeuksien toteutumista vahvistaisi myös ehdotettu muutos lain 7 §:ään. Ehdotuksessa saamelaiskäräjien kertomus annettaisiin jatkossa suoraan eduskunnalle ja kertomuksen sisältöä myös laajennettaisiin. Muutos edistäisi saamelaisten alkuperäiskansaoikeuksien täytäntöönpanon seurantaa, lisääisi eduskunnan suoraa vaikutusta saamelaiskäräjien kanssa ja antaisi laajempaa tosiasiallista kuvaa saamelaisten tilanteesta Suomessa. (HE 100/2023 vp, 55.)

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten saamelaisten oikeudet on turvattu Suomen nykyisessä lainsäädännössä ja kansainvälisissä sopimuksissa, miten saamelaisten oikeusasema on kehittynyt 1900–2000 luvuilla, mitä muutoksia lakiin saamelaiskäräjistä on esitetty ja miten mahdolliset lakimuutokset muuttaisivat saamelaisten oikeudellista asemaa. Tutkimuksen 5 luvussa käydään läpi tutkimuksen tulos, esitetään jatkotutkimusehdotukset ja arvioidaan tutkimuksen eettisyyttä sekä luotettavuutta. Lopuksi pohditaan kriittisesti koko opinnäytetyöprosessia.

5.1 Tutkimustulokset

Tutkimuksen ensimmäisenä tutkimuskysymyksenä oli, miten saamelaisten oikeudet on turvattu Suomen nykyisessä lainsäädännössä. Suomessa kaikilla ihmisillä on yhdenvertaisesti perus- ja ihmisoikeudet. Perusoikeuksista on säädetty Suomen perustuslaissa, ja ihmisoikeuksista on puolestaan säädetty kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa. Yksi perusoikeuksista on yhdenvertaisuus ja sen edistämiseksi sekä turvaamiseksi onkin säädetty yhdenvertaisuuslaki. Saamelaisista sekä saamelaiskäräjistä on maininta yli sadassa eri laissa tai asetuksessa.

Suomen perustuslaissa saamelaisten alkuperäiskansan oikeudesta ylläpitää ja kehittää omaa kieltään sekä kulttuuriaan säädetään 17 §:ssä. Perustuslaissa turvattua saamelaisten oikeutta ylläpitää ja kehittää omaa kieltään vahvistaa saamen kielilaki. Saamen kielilaki muun muassa säätää, milloin saamelaisilla on oikeus käyttää saamen kieltä asioidessaan viranomaisessa. Kotiseutualueella saamelaisilla on laajemmat kielelliset oikeudet, kuin kotiseutualueen ulkopuolella. Kuitenkin esimerkiksi varhaiskasvatuslaissa säädetään, että kunnan tulee huolehtia siitä, että lapsi saa varhaiskasvatusta saamen kielellä koko maassa, jos lapsen äidinkieli on pohjois-, inarin- tai koltansaame. Perusopetusta tulee perusopetuslain mukaisesti järjestää kotiseutualueella saamen kielellä, mutta kotiseutualueen ulkopuolella kunnat voivat itse päättää järjestääkö opetusta saamen kielellä.

Saamenkielisiä sosiaali- ja terveystalvueluita koskeva lainsäädäntö perustuu Suomen perustuslakiin sekä saamen kielilakiin. Saamelaisten kielellisistä oikeuksista mainitaan kuitenkin myös sosiaalihuoltolaissa, terveydenhuoltolaissa, laissa potilaan asemasta ja oikeuksista, laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista, laissa vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista sekä laissa ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvueluista.

Saamelaisten kielellisten oikeuksien toteutumista valvovat useat eri viranomaiset, kuten esimerkiksi valtioneuvoston kansleri ja eduskunnan oikeusasiamies. Jokaisen viranomaisen tulisi myös itse huolehtia siitä, että he noudattavat saamen kielilain toteutumista omassa toiminnassaan. Kuitenkin esimerkiksi saamelaiskäräjien vuoden 2020–2023 kertomuksessa sekä oikeusministeriön teettämässä tutkimuksessa ”Saamebarometri 2020 – selvitys saamenkielisten kielellisten oikeuksien toteutumisesta” on todettu, että saamenkielisiä palveluita ei ole helposti saatavilla ja saamen kielilaki toteutuu usein vain vähimmäistasolla.

Saamelaisten kotiseutualuetta koskevasta itsehallinnosta säädetään perustuslain 121 §:ssä, mutta tarkemmin itsehallinnosta säädetään laissa saamelaiskäräjistä. Saamelaiskäräjien tärkein tehtävä itsehallinnon toteuttamisen lisäksi on turvata saamelaisten alkuperäiskansakulttuurin säilyminen ja kehittäminen. Saamelaiset valitsevat vaaleilla joka neljäs vuosi saamelaiskäräjät, jotka edustavat saamelaisia heidän tehtäviinsä kuuluvissa sekä kansallisissa että kansainvälisissä yhteyksissä.

Saamelaisten kotiseutualueesta säädetään muun muassa kuntarakennelaissa, luonnonsuojelulaissa, erämaalaissa, laissa Metsähallituksesta, kaivoslaissa, vesilaissa ja poronhoitolaissa. Nämä edellä mainitut lait turvaavat saamelaisten kotiseutualueen itsemääräämisoikeutta, johon kuuluu oikeus käyttää ja hallita perinteisiä maita sekä vesialueita. Viranomaisten tulee ottaa huomioon näitä alueita koskevissa päätöksissään saamelaisten oikeus asettaa ja kehittää ensisijaisia tavoitteita sekä strategioita maidensa, vesiensä ja niitä koskevilla alueilla esiintyvien luonnonvarojen kehittämistä tai käyttöä varten.

Todellisen suojansa saamelaiset saavat kansainvälisten sopimusten ja julistusten kautta, sillä ihmisoikeussopimukset tulee ottaa huomioon oikeuskäytännössä, perustuslakivaliokunnan kannanotoissa sekä uudistettaessa lainsäädäntöä. Kansainväliset sopimukset ja julistukset, joissa alkuperäiskansat ovat mainittuna ovat YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista, Suomen EU:n liittymissopimuksen lisäpöytäkirja nro 3, kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus, kansallisten vähemmistöjen suojelua koskeva puiteyleissopimus, kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskeva kansainvälinen yleissopimus, alueellisia ja vähemmistökieliä koskeva peruskirja sekä biologista monimuotoisuutta koskeva yleissopimus. Lisäksi Suomi on allekirjoittanut alkuperäiskansoja koskevan yleissopimuksen, eli ILO 169 -sopimuksen, mutta sopimusta ei kuitenkaan ole vielä ratifioitu Suomessa.

Toisena tutkimuskysymyksenä oli, miten saamelaisten oikeusasema on kehittynyt 1900–2000 luvuilla. Suomessa kansalaistoiminta lisääntyi 1900-luvun puolivälissä ja saamelaiset perustivatkin evakkomatallaan vuonna 1945 saamelaisyhdistyksen. Lisäksi vuonna 1956 perustettiin pohjoismainen Saamelaisneuvosto, joka pyrki edistämään saamelaisten etuja ja oikeuksia. 1960-luvulla uusi saamelaispolitiikka alkoi muotoutua ja 1970-luvulla myös nuoret saamelaiset alkoivat puolustaa saamelaista perintönsä. 1900-luvulla kaikissa Pohjoismaissa saamelaiset saivat omat edustuselimensä ja Suomessakin saamelaisvaltuuskunta perustettiin vuonna 1973. Vuonna 1992 saamen kieli sai virallisen aseman, kun laki saamen kielen käytämisestä viranomaisissa astui voimaan. Lisäksi vuonna 1992 myös lakiin valtiopäiväjärjestyksen muuttamisesta lisättiin säännös, joka koskee saamelaisten kuulemista eduskunnassa erityisesti heitä koskevista asioista. Vuonna 1995 lakiin Suomen hallitusmuodon muuttamisesta otettiin säännös, joka koski saamelaisten kulttuuri-itsehallintoa. Samana vuonna saamelaisvaltuuskunnan tilalle perustettiin nykyisinkin toimiva saamelaiskäräjät.

2000-luvulla uudistettiin Suomen perustuslakia ja maaliskuussa 2000 voimaan tulleessa Suomen perustuslaissa saamelaiset mainittiinkin alkuperäiskansana. Samoihin aikoihin perustettiin Saamelainen parlamentaarinen neuvosto (SPN), joka on

Suomen, Norjan ja Ruotsin saamelaiskäräjien välinen parlamentaarinen yhteistyöelin. SPN:n alaisuuteen perustettiin myös nuorisoneuvosto, jonka tarkoituksena on edistää saamelaisnuorten osallisuutta ja vaikutusvaltaa sekä lisätä kansainvälistä yhteistyötä. 2004 vuoden alussa kumottiin saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa annettu laki uudella saamen kielilailalla. Samana vuonna myös saamelaisten kansallispäivä (6.2.) merkattiin suomalaiseen kalenteriin. Vuonna 2007 YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista hyväksyttiin, ja myös Suomi on allekirjoittanut sopimuksen. Suomi sitoutui julistuksen toimeenpanoon vuonna 2014, mutta toimeenpano ohjelmaa ei ainakaan tällä hetkellä ole vielä tehty. Vuodesta 2011 alkaen Oikeusministeriöllä on ollut hanke pohjoismaisesta saamelais-sopimuksesta (OM025:00/2017). Hankkeen tavoitteena on luoda Suomen, Norjan ja Ruotsin välille saamelaisopimus yhteistyössä maiden saamelaiskäräjien kanssa. Tarkoituksena hankkeella on pyrkiä yhtenäistämään sopimusmaiden saamelaisia koskevia sääntelyitä. Sopimusteksti on parafoitu jo tammikuussa 2017, mutta sopimukseen liittyvän asiakirjan tulkinnasta ei olla päästy vielä yhteisymmärrykseen. Lokakuussa 2021 valtioneuvosto antoi yhteistyössä Saamelaiskäräjien ja Kolttien kyläkokouksen kanssa asetuksen saamelaisten totuus- ja sovintokomissiosta. Komission tehtävänä on tutkia historiallista ja nykyistä syrjintää sekä oikeuksien loukkauksia ja selvittää, miten nämä vaikuttavat saamelaisiin. Tutkimuksen pohjalta komission tulee ehdottaa, miten yhteyttä saamelaisten ja Suomen valtion välillä voitaisiin edistää. Komission tulee laatia työstään raportti, joka tulee luovuttaa valtioneuvostolle, Saamelaiskäräjille ja Kolttien kyläkokoukselle 30.11.2025 mennessä.

Kolmantena tutkimuskysymyksenä oli, mitä muutoksia lakiin saamelaiskäräjistä on esitetty. Hallituksen esityksen (HE 100/2023 vp) tarkoituksena on turvata saamelaisten itsemääräämisoikeuden toteutuminen, parantaa saamelaisten kieltä ja kulttuuria koskevan itsehallinnon sekä saamelaiskäräjien toimintaedellytyksiä. Esityksen tavoitteena on myös huomioida viime vuosina voimakkaasti kehittynyt kansainvälinen alkuperäiskansaoikeus ja huolehtia siitä, ettei YK:n ihmisoikeuskomitean toteamia ihmisoikeusloukkauksia tapahtuisi enää tulevaisuudessa.

Hallituksen esityksessä saamelaiskäräjälain 3 §:n määritelmää ehdotetaan tarkistettavaksi siten, että kysymys ei olisi saamelaisuuden määritelmästä vaan siitä, ketnet voitaisiin merkitä vaaliluetteloon. Vaaliluettelo myös esitetään laadittavaksi uudestaan uusittujen kriteerien pohjalta. Vaaliluetteloon merkitsemistä koskevaan muutoksenhakuun esitetään, että ensimmäisenä muutoksenhakuasteena toimisi muutoksenhakulautakunta ja heidän tekemään päätökseen voisi hakea muutosta korkeimmalta hallinto-oikeudelta, mikäli valituslupa myönnetään. Esityksellä pyritään myös kehittämään saamelaiskäräjien toimivaltaa. Lisäksi ehdotetaan, että saamelaiskäräjien kertomus annettaisiin jatkossa suoraan eduskunnalle. Uudistettavaksi ehdotetaan myös säännöstä viranomaisen neuvotteluelvoitteesta niin, että se olisi jatkossa yhteistoiminta- ja neuvotteluelvoite. Myös muita vanhentuneita säännöksiä ehdotetaan muutettavaksi nykyaikaisempaan, kuten esimerkiksi lain kirjanpitoa ja tilintarkastusta koskevia säännöksiä. Lisäksi ehdotetaan, että saamelaiskäräjät lisättäisiin virkarikoksia koskevaan sääntelyyn, josta säädetään rikoslain 40 luvun 11 §:n 1 kohdassa.

Neljäntenä tutkimuskysymyksenä oli, miten mahdolliset lakimuutokset muuttaisivat saamelaisten oikeudellista asemaa. Lakimuutoksen on arvioitu vahvistavan saamelaisten itsemääräämisoikeutta. On arvioitu, että esimerkiksi muuttamalla vaaliluetteloon merkitsemisen objektiivisia edellytyksiä saamelaisten ryhmäidentifikaatio vahvistuisi, sillä tällöin heillä olisi saamelaisena alkuperäiskansana oikeus itse määrittää, kuka on saamelainen. Saamelaiskäräjälain 3 §:n otsikon muuttamisella ei kuitenkaan ole ennustettu olevan negatiivisia vaikutuksia saamelaisten oikeuksien toteutumiseen tai mahdollisuuksiin ratifioida ILO 169 -sopimus. Saamelaiskäräjien toimintaedellytysten edistämisen on arvioitu parantavan saamelaisten oikeutta ylläpitää ja kehittää kieltään ja kulttuuriaan. Mikäli saamelaiskäräjien kertomus annettaisiin jatkossa suoraan eduskunnalle, edistäisi tämä saamelaisten alkuperäiskansaoikeuksien täytäntöönpanon seuranta, lisäksi eduskunnan suora vaikutusta saamelaiskäräjien kanssa ja antaisi laajempaa tosiasiallista kuvaa saamelaisten tilanteesta Suomessa. Lisäksi neuvotteluelvoitteen uudistaminen voi parhaassa tapauksessa parantaa saamelaiskäräjien ja viranomaisten yhteistyötä,

sekä viranomaisten ymmärrystä saamelaiden oloista ja heidän halustaan suojella saamelaisia oikeuksiaan. Neuvotteluvaiheen vahvistamisella ennustetaan myös olevan myönteinen vaikutus saamelaiden osallistumisoikeuden toteutumiselle sekä mahdollisuuteen ratifioida ILO 169 -sopimus. Ehdotettujen uudistusten myötä lainsäädännön arvioidaan tulevan yhtenäiseksi kansainvälisten ihmisoikeussopimusten kanssa sekä ottavan huomioon kehitys, joka kansainvälisen oikeuden tasolla on tapahtunut viime vuosikymmeninä.

5.2 Jatkotutkimusehdotukset

Tätä tutkimusta tehdessä hallituksen esitys saamelaiskärjälain sekä rikoslain 40 §:n muuttamisesta oli vielä eduskunnan käsittelyssä. Mikäli lakiuudistukset toteutuvat, ehdotan jatkotutkimusehdotukseksi tutkimusta lakimuutosten vaikutuksista saamelaiden itsemääräämisoikeuden toteutumiseen ja saamelaiskärjien toimintaan. Jatkotutkimus olisi hyvä toteuttaa noin muutama vuosi sen jälkeen, kun uudistettu laki on tullut voimaan, ja kun ensimmäiset saamelaiskärjävaalit ovat pidetty uuden lain voimassa ollessa.

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin, miten mahdolliset lakimuutokset vaikuttaisivat saamelaisiin ryhmänä. Toisena jatkotutkimusehdotuksena ehdotan, että mikäli lakimuutokset tulisivat voimaan, tutkittaisiin muutaman vuoden kuluttua sitä, onko saamelaiskärjälain 3 §:n muuttaminen vaikuttanut saamelaisiin yksilötasolla. Tutkimus voitaisiin toteuttaa esimerkiksi kyselytutkimuksena, jolloin saataisiin tietoa suoraan saamelaisilta.

5.3 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Eettisesti hyvänä tutkimuksena voidaan pitää tutkimusta, joka on tehty noudattaen hyvää tieteellistä käytäntöä. Hyvä tieteellinen käytäntö tarkoittaa, että tutkija noudattaa tutkimuksessaan rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta. Tutkijan tulee noudattaa tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaisia tiedonhankinta- ja tutkimusmenetelmiä ja avoimuutta julkistaessaan tuloksia. Tärkeää on

myös ottaa kunnioittavasti huomioon muiden tutkijoiden työ ja saavutukset. Tutkimus tulee lisäksi suunnitella, toteuttaa ja raportoida yksityiskohtaisesti ottaen huomioon tieteelliselle tiedolle asetetut vaatimukset. Hyvään tieteelliseen käytäntöön liittyy myös hyvän hallintokäytännön noudattaminen. (Hirsijärvi ym. 2009, 23–24.)

Tämän tutkimuksen tekemisessä on noudatettu hyvää tieteellistä käytäntöä. Tutkimus aloitettiin laatimalla tutkimussuunnitelma, jonka jälkeen tutkimusprosessi aikataulutettiin. Tutkimuksen kirjoittamisessa on noudatettu erityistä huolellisuutta ja tarkkuutta. Tiedonhankinta- ja tutkimusmenetelmät ovat tieteellisen kriteerien mukaisia, ja muiden tutkijoiden työt on otettu kunnioittavasti huomioon asianmukaisia lähdeviittaustekniikoita käyttäen. Näiden seikkojen perusteella työn voidaan sanoa olevan eettisesti hyväksyttävä.

Tutkimuksen luotettavuus eli reliäabelius tarkoittaa mittaustulosten toistettavuutta sekä sitä, etteivät tulokset ole sattumanvaraisia. Luotettavuus voidaan varmistaa useammalla eri tavalla, kuten esimerkiksi sillä, jos kaksi tutkijaa päätyvät samaan lopputulokseen. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta parantaa tutkijan tarkka kertomus tutkimuksen toteutuksesta sen kaikkine vaiheineen. (Hirsijärvi ym. 2009, 231–232.) Tämän tutkimuksen voidaan sanoa olevan luotettava eli reliäabeli, sillä se voitaisiin toistaa uudelleen saamalla samankaltaiset vastaukset. Tutkimuksessa on myös kerrottu käytetyt tutkimusmenetelmät ja tutkimusmenetelmät, aiemmat tutkimukset, aineistonkeruumenetelmät, käytetyt lähteet sekä tutkimuksen kulku.

5.4 Pohdinta

Tämä opinnäytetyö toteutettiin oikeusdogmaattisena tutkimuksena, jossa sovellettiin myös oikeushistoriallista tutkimusotetta. Tutkimusmenetelmänä oli laadullinen tutkimus ja tutkimustyyppiksi valittiin tulkintahermeneutiikka, eli tekstianalyysi. Laadullisessa tutkimuksessa tutkittavaa kohdetta pyritään ymmärtämään sekä tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti, ja lainopillisessa

tutkimuksessa tutkitaan käsiteltävän oikeusongelman voimassa olevaa oikeutta. Oikeushistorian avulla taas pyritään tutkimaan oikeusnormien tai oikeusajattelun kehitystä. Tutkimusmenetelmäksi valittiin laadullinen tutkimus, jotta käsiteltävistä tutkimuskysymyksistä saataisiin luotua mahdollisimman perusteellinen ja selkeä kokonaiskuva. Lainopillinen tutkimusote näkyy työssä lainsäädännön ja hallituksen esityksen tarkasteluna. Oikeushistoriallista tutkimusotetta sovellettiin selvittäessä, millainen lainsäädäntö Suomessa on ollut 1900–2000-luvuilla ja miten lainsäädäntö on muuttunut tuona aikana. Tutkimusmenetelmänä laadullinen tutkimus soveltui tutkimukseen, sillä määrällisen tutkimusmenetelmän avulla vastauksia tutkimuskysymyksiin ei olisi saatu.

Tutkimuksella pyrittiin antamaan kokonaisvaltainen kuva saamelaisten tämänhetkisestä oikeusasemasta Suomessa. Tutkimuksen aihe oli hyvin laaja, joten on mahdollista, että tekstiä rajatessa jotain olennaista on jäänyt mainitsematta. Tutkimustuloksista voidaan kuitenkin päätellä, että saamelaisten oikeusasema, ja erityisesti heidän itsemääräämisoikeutensa, on kehittymässä kohti parempaa, mikäli ehdotetut lakimuutokset toteutuvat.

LÄHTEET

Arola, L. 2021. Saamebarometri 2020 – selvitys saamenkielisten kielellisten oikeuksien toteutumisesta. Oikeusministeriö. Helsinki. Viitattu 13.3.2024.

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162826/OM_2021_1_SO.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Daher, O., Hannikainen, L., Heikinheimo, K. 2012. Suomen kansalliset vähemmistöt – Kulttuurien ja kielten rikkautta. 2. uudistettu painos. Keuruu. Otavan kirjapaino Oy.

Guttorm, J. 2018. Saamelaisten itsehallinto Suomessa – dynaaminen vai staattinen? : Tutkimus perustuslaissa turvatun saamelaisten itsehallinnon kehittymisestä lainsäädännössä vuosina 1996-2015. Väitöskirja. Rovaniemi. Lapin yliopisto. Viitattu 27.2.2024.

https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/63446/Guttorm_Juha_ActaE_242_pdfA.pdf?sequence=1&isAllowed=y

HE 100/2023 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi saamelaiskäräjistä annetun lain ja rikoslain 40 luvun 11 §:n muuttamisesta. Eduskunta. Viitattu

13.1.2024. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Sivut/HE_100+2023.aspx

HE 248/1994 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle saamelaisten kulttuuri-itsehallintoa koskevien säännösten ottamisesta Suomen Hallitusmuotoon ja muuhun

lainsäädäntöön. Eduskunta. Viitattu 4.2.2024. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_248+1994.pdf

Heinämäki, L. 2021. Opas saamelaisia koskevien oikeusnormien tulkintaan ja soveltamiseen ympäristöön ja maankäyttöön liittyvissä kysymyksissä. Saamelaiskäräjät. Viitattu 9.2.2024. <https://samediggi.fi/wp-content/uploads/2023/08/opas-saamelaisia-koskevien-oikeusnormien-tulkintaan-ja-soveltamiseen.pdf>

Heinämäki, L., Allard, C., Kirchner, S., Xanthaki, A., Valkonen, S., Mörkenstam, U., Bankes, N., Ruru, J., Gilbert, J., Selle, P., Simpson, A., Olsén, L. 2017. Saamelaisten oikeuksien toteutuminen: kansainvälinen oikeusvertaileva tutkimus.

Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 4/2017. Viitattu 27.2.2024. https://valtioneuvosto.fi/documents/10616/3866814/4_Saamelais-ten+oikeuksien+toteutuminen+kansainv%C3%A4linen+oikeusvertaileva+tutkimus/e765f819-d90c-4318-9ff0-cf4375e00688?version=1.0

Hirsijärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15.–17. painos. Helsinki. Tammi.

Husa, J., Mutanen, A., Pohjolainen, T. 2001. Kirjoitetaan juridiikkaa. Saarijärvi. Talentum Media Oy.

Huttu, I. 2013. Saamelaisten oikeudellinen asema Suomessa ja Venäjällä. Pro gradu -tutkielma. Rovaniemi. Lapin yliopisto. Edilex. Viitattu 16.2.2024.

<https://www.edilex.fi/opinnaytetyot/11792.pdf>

Kokko, K. 2010. Kysymyksiä saamelaisten oikeusasemasta. Lapin yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja. Viitattu 21.1.2024. https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/59500/Kokko_Kysymyksi%C3%A4_saamelaisten_oikeusasemasta.pdf?sequence=1&isAllowed=y

L 17.1.1991/62. Erämaalaki. Finlex. Viitattu 17.2.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1991/19910062>

L 10.6.2011/621. Kaivoslaki. Finlex. Viitattu 18.2.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110621>

L 29.12.2009/1698. Kuntarakennelaki. Finlex. Viitattu 18.2.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2009/20091698>

L 17.7.1995/974. Laki saamelaiskäräjistä. Finlex. Viitattu 16.2.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1995/19950974>

L 10.8.2012/466. Laki vaaratiedotteesta. Finlex. Viitattu 12.2.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2012/20120466>

L 21.8.1998/628. Perusopetuslaki. Finlex. Viitattu 12.2.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>

L 14.9.1990/848. Poro- ja eläinlääkintölaki. Finlex. Viitattu 17.2.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1990/19900848>

L 15.12.2003/1086. Saamen kielilaki. Finlex. Viitattu 9.2.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20031086>

L 11.6.1999/731. Suomen perustuslaki. Finlex. Viitattu 4.2.2024.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

L 5.1.2023/9. Luonnonsuojelulaki. Finlex. Viitattu 17.2.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2023/20230009>

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2023/20230009>

L 8.4.2016/234. Laki Metsähallituksesta. Finlex. Viitattu 17.2.2024.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2016/20160234>

L 13.7.2018/540. Varhaiskasvatuslaki. Finlex. Viitattu 12.2.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180540>

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180540>

L 27.5.2011/587. Vesilaki. Finlex. Viitattu 18.2.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110587>

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110587>

L 30.12.2014/1325. Yhdenvertaisuuslaki. Finlex. Viitattu 17.2.2024.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141325>

Lehtola, V-P. 2015a. Saamelaiskiista – Sortaako Suomi alkuperäiskansaansa. Latvia. Into Kustannus.

Lehtola, V-P. 2015b. Saamelaiset – historia, yhteiskunta, taide. Päivitetty laitos. Porvoo. Puntsi.

Lehtola, V-P. 2012. Saamelaiset Suomalaiset – kohtaamisia 1896–1953. Saarijärvi. Saarijärvi Offset Oy.

Lehtola, V-P. 2000. Kansain välit – monikulttuurisuus ja saamelaishistoria. Teoksessa Saamelaiset juuret ja nykyaika. Toim. Seurujärvi-Kari, I. Helsinki. Suomen kirjallisuuden seura.

Metsähallitus. 2024a. Lapin erämaa-alueet. Viitattu 17.2.2024.

<https://www.metsa.fi/maat-ja-vedet/suojelualueet/eramaa-alueet/>

Metsähallitus. 2024b. Metsähallituksen toiminta saamelaisten kotiseutualueella.

Viitattu 19.2.2024. <https://www.metsa.fi/maat-ja-vedet/alueiden-kayton-suunnittelu/toiminta-saamelaisten-kotiseutualueella/>

Nuorisoneuvosto. 2024. Kansainvälinen toiminta. Viitattu 16.2.2024.

<https://nuor.fi/fi/nuorisoneuvosto/kansainvalinen-toiminta/>

Oikeusministeriö. 2017. Pohjoismainen saamelaisopimus. Hanke OM025:00/2017. Viitattu 3.2.2024. <https://oikeusministerio.fi/hanke?id=b9e74a8e-621c-4b16-bb4b-015c0262b60d>

Oikeusministeriö. 2019. Hallitus vetää pois eduskunnasta ILO 169 -sopimuksen ratifiointiesityksen. Viitattu 21.1.2024. <https://oikeusministerio.fi/en/-/hallitus-vetaa-pois-eduskunnasta-ilo-169-sopimuksen-ratifiointiesityksen>

Oikeusministeriö. 2024a. Perus- ja ihmisoikeudet. Viitattu 4.2.2024. <https://oikeusministerio.fi/perus-ja-ihmisoikeudet>

Oikeusministeriö. 2024b. Saamelaisten kielelliset oikeudet. Viitattu 9.2.2024. <https://oikeusministerio.fi/documents/1410853/4734397/Kielelliset+oikeudet,+saamenkieli.pdf/6cd6e4ca-785b-fde8-57b3-0bbaf9f201d2/Kielelliset+oikeudet,+saamenkieli.pdf?t=1559111587000>

Oikeusministeriö. 2024c. Saamenkielisiä sosiaali- ja terveystalvueluita koskeva lainsäädäntö. Viitattu 12.2.2024. <https://samediggi.fi/vastuualueet/saamen-kielit/viranomaisille-saamelaisten-kielellisista-oikeuksista/saamenkieliset-sosiaali-ja-terveyspalvelut/mita-kielellisia-oikeuksia-saamelaisilla-on-suomessa/>

Oktavuohta – Saamelaistietoa opetukseen. 2024a. Kymmenen usein esitettyä kysymystä. Viitattu 19.2.2024. <https://www.oktavuohta.com/copy-of-usein-kysytyae>

Oktavuohta – Saamelaistietoa opetukseen. 2024b. Historian aikajana. Viitattu 2.2.2024. <https://www.oktavuohta.com/historian-aikajana>

Oktavuohta – Saamelaistietoa opetukseen. 2024c. Saamelaisten kansallispäivä 6.2. Viitattu 22.1.2024. <https://www.oktavuohta.com/kansallispaeivae>

Oktavuohta – Saamelaistietoa opetukseen. 2024d. Poronhoito. Viitattu 17.2.2024. <https://www.oktavuohta.com/poronhoito>

Opetushallitus. 2024. Saamen kieli ja kirjallisuus. Viitattu 22.1.2024. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/saamen-kieli-ja-kirjallisuus>

Paliskuntain yhdistys. 2024. Paliskunnat. Viitattu 17.2.2024. <https://paliskunnat.fi/py/paliskunnat/>

- Pääkkönen, E. 2008. Saamelainen etnisyys ja pohjoinen paikallisuus – Saamelais-
ten etninen mobilisaatio ja paikallisperustainen vastaliike. Väitöskirja. Yhteiskun-
tatieteiden tiedekunta. Lapin yliopisto. Viitattu 22.1.2024. [https://www.ulap-
land.fi/loader.aspx?id=d452ab92-9f6c-4546-a978-2aafd361ee6a](https://www.ulap-land.fi/loader.aspx?id=d452ab92-9f6c-4546-a978-2aafd361ee6a)
- Saamelaisneuvosto. 2024. Saamelaisneuvostosta. Viitattu 22.1.2024.
<https://www.saamicouncil.net/fi/saamelaisneuvosto>
- S 8/1976. Kansalaisyhteiskunta- ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleis-
sopimus. Finlex. Viitattu 10.3.2024. [https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sops-
teksti/1976/19760008/19760008_2#idm46651395235312](https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sops-teksti/1976/19760008/19760008_2#idm46651395235312)
- Saamelaiskäräjät. 2017. Saamelaisten perinteisten elinkeinojen nykytilanne Suo-
messä – Biodiversiteettisopimuksen seuranta-indikaattorien taustoitus. Viitattu
4.2.2024. [https://www.samediggi.fi/wp-content/uploads/2019/01/Perinteiset-
saamelaiset-elinkeinot-2.pdf](https://www.samediggi.fi/wp-content/uploads/2019/01/Perinteiset-saamelaiset-elinkeinot-2.pdf)
- Saamelaiskäräjät. 1.2.2019. YK:n ihmisoikeuskomitea: KHO:n päätökset vuoden
2015 saamelaiskäräjävaalien vaaliluettelosta loukkasivat ihmisoikeuksia. Viitattu
21.3.2024. [https://samediggi.fi/ajankohtaista/ykn-ihmisoikeuskomitea-khon-
paatokset-vuoden-2015-saamelaiskarajavaalien-vaaliluettelosta-loukkasivat-ih-
misoikeuksia/](https://samediggi.fi/ajankohtaista/ykn-ihmisoikeuskomitea-khon-paatokset-vuoden-2015-saamelaiskarajavaalien-vaaliluettelosta-loukkasivat-ih-
misoikeuksia/)
- Saamelaiskäräjät. 2022. Suomi on rikkonut YK:n kaikkinaisen rotusyrjinnän pois-
tamista koskevaa yleissopimusta. Viitattu 26.2.2024. [https://samediggi.fi/ajan-
kohtaista/suomi-on-rikkonut-ykn-kaikkinaisen-rotusyrjinnan-poistamista-koske-
vaa-yleissopimusta/](https://samediggi.fi/ajan-
kohtaista/suomi-on-rikkonut-ykn-kaikkinaisen-rotusyrjinnan-poistamista-koske-
vaa-yleissopimusta/)
- Saamelaiskäräjät. 2023. Saamelaiskäräjien tavoitteet hallitusohjelmaan 2023–
2027. Viitattu 25.2.2024. [https://samediggi.fi/ajankohtaista/saamelaiskarajien-
tavoitteet-hallitusohjelmaan-2023-2027/](https://samediggi.fi/ajankohtaista/saamelaiskarajien-
tavoitteet-hallitusohjelmaan-2023-2027/)
- Saamelaiskäräjät. 2024a. Saamelaiset Suomessa. Viitattu 13.1.2024.
<https://www.samediggi.fi/saamelaiset-info/>
- Saamelaiskäräjät. 2024b. Lainsäädäntö. Viitattu 3.2.2024. [https://www.same-
diggi.fi/lautakunnat/elinkeino-ja-oikeus/lainsaadanto/](https://www.same-
diggi.fi/lautakunnat/elinkeino-ja-oikeus/lainsaadanto/)

Saamelaiskäräjät. 2024c. Kielelliset oikeudet saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella. Viitattu 12.2.2024. <https://samediggi.fi/vastuualueet/saamen-kielet/viranomaisille-saamelaisten-kielellisista-oikeuksista/kielelliset-oikeudet-ovat-perusoikeuksia/kenelle-kielelliset-oikeudet-kuuluvat/kielelliset-oikeudet-saamelaiten-kotiseutualueen-ulkopuolella/>

Saamelaiskäräjät. 2024d. Saamenkielisiä sosiaali- ja terveystalvueluita koskeva lainsäädäntö. Viitattu 12.2.2024. <https://samediggi.fi/vastuualueet/saamen-kielet/viranomaisille-saamelaisten-kielellisista-oikeuksista/saamenkieliset-sosiaali-ja-terveyspalvelut/mita-kielellisia-oikeuksia-saamelaisilla-on-suomessa/>

Saamelaiskäräjät. 2024e. Kansainväliset sopimukset. Viitattu 19.2.2024. <https://samediggi.fi/vastuualueet/kansainvalinen-tyo/kansainvaliset-sopimukset/>

Saamelaiskäräjät. 2024f. Ydintehtävä. Viitattu 28.1.2024. <https://www.samediggi.fi/ydintehtava/>

Saamelaiskäräjät. 2024g. Saamelaiskäräjät. Viitattu 16.2.2024. <https://samediggi.fi/tietoa-meista/saamelaiskarajat/>

Saamelaiskäräjät. 2024h. Saamelainen parlamentaarinen neuvosto. Viitattu 16.2.2024. <https://samediggi.fi/vastuualueet/kansainvalinen-tyo/saamelainen-parlamentaarinen-neuvosto/>

Saamelaiskäräjät. 2024i. Saamelaiskäräjälain muutos. Viitattu 26.2.2024. <https://samediggi.fi/saamelaisakarajalain-muutos/>

Saamelaiskäräjät. 2024j. Saamelaiskäräjillä luottamus yksimielisenä annetun saamelaiskäräjälakiesityksen läpimeneon eduskunnassa. Viitattu 26.2.2024. <https://samediggi.fi/ajankohtaista/saamelaiskarajilla-luottamus-yksimielisena-annetun-saamelaiskarajalakiesityksen-lapimeneon-eduskunnassa/>

Saamelaiskäräjät. 2024k. Kielellisten oikeuksien toteutumista valvotaan. Viitattu 13.3.2024. <https://samediggi.fi/vastuualueet/saamen-kielet/viranomaisille-saamelaisten-kielellisista-oikeuksista/kielelliset-oikeudet-ovat-perusoikeuksia/kielellisten-oikeuksien-toteutumista-valvotaan/>

Saamelaiskäräjät. 2024l. Kertomus saamen kielilain toteutumisesta v. 2020–2023. Viitattu 13.3.2024. file:///C:/Users/Netta/Downloads/Saka-hel12024_Liite%204_osa%202_Kielilakikertomus%202020-2023.pdf

Saamelaiset Suomessa. Saamelaiskäräjien julkaisuja. 2008. Viitattu 13.1.2024. <https://www.samediggi.fi/wp-content/uploads/2016/07/saamelaisetsuomi.pdf>

Suomen YK-liitto. 2012. YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista ja ILO:n yleis-sopimus nro 169. Viitattu 13.1.2024. https://www.ykliitto.fi/sites/www.ykliitto.fi/files/apk-oikeuksien_julistus.pdf

Ulkoasiainministeriö. 2016. YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista ja alkuperäiskansojen maailmankonferenssina tunnetun YK:n yleiskokouksen korkean tason täysistunnon loppuasiakirja. Viitattu 16.2.2024. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79095/UM_0516_YKn_julistus_Netti.pdf

Ulkoministeriö. 2021. Loppupäätelmät Suomen seitsemännestä määräaikaisraportista. Viitattu 19.2.2024. https://um.fi/documents/35732/0/YKn+ihmisoikeuskomitean+uudet+loppup%C3%A4%C3%A4telm%C3%A4t+ja+suositukset+3_2021.pdf/56f24467-0f34-85a0-1ee1-3c0d3130c09d?t=1640775609711

Ulkoministeriö. 2019. YK:n ihmisoikeuskomitealta kaksi ratkaisua saamelaiskäräjien vaaliluettelon hyväksymistä koskevassa asiassa. Viitattu 26.2.2024. https://um.fi/ajankohtaista/-/asset_publisher/gc654PySnjTX/content/yk-n-ihmisoikeuskomitealta-kaksi-ratkaisua-saamelaiskarajien-vaaliluettelon-hyvakysymista-koskevassa-asiassa?p_p_auth=cifAZqe8&curAsset=0&stId=44227

Valtioneuvoston kanslia. 2021. Saamelaisten totuus- ja sovintokomission asettamispäätös. Helsinki. Viitattu 3.2.2024. <https://vnk.fi/documents/10616/96290062/Asettamisp%C3%A4%C3%A4t%C3%B6s+Saamelais-ten+totuus-+ja+sovintokomissio.pdf/95673085-d8de-12b9-48f0-54e07598c161/Asettamisp%C3%A4%C3%A4t%C3%B6s+Saamelaisten+totuus-+ja+sovintokomissio.pdf/Asettamisp%C3%A4%C3%A4t%C3%B6s+Saamelais-ten+totuus-+ja+sovintokomissio.pdf/Asettamisp%C3%A4%C3%A4t%C3%B6s+Saamelais-ten+totuus-+ja+sovintokomissio.pdf?&stId=1635401757264>

Valtioneuvoston kanslia. 2023. Saamelaisten totuus- ja sovintokomissio jatkaa työtään. Viitattu 3.2.2024. <https://vnk.fi/-/saamelaisten-totuus-ja-sovintokomissio-jatkaa-tyotaan>

Yhdenvertaisuusvaltuutettu. 2024a. Valtuutettu. Viitattu 17.2.2024. <https://yhdenvertaisuusvaltuutettu.fi/web/yhdenvertaisuusvaltuutettu/valtuutettu>

Yhdenvertaisuusvaltuutettu. 2024b. Saamelaisten oikeudet. Viitattu 16.2.2024. <https://yhdenvertaisuusvaltuutettu.fi/saamelaisten-oikeudet>

Yleissopimus nro 169. Itsenäisten maiden alkuperäis- ja heimokansat. 1989. Suomen YK-liitto. Viitattu 13.1.2024. https://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/ilo_169.pdf